

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**NORMATIVNI IN DEJANSKI POLOŽAJ
AVTOHTONE MADŽARSKE NARODNE
SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI**

Andreja Bračič

Ljubljana, december 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**NORMATIVNI IN DEJANSKI POLOŽAJ AVTOHTONE
MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI**

Kandidatka: Andreja Bračič
Številka indeksa: 04035440
Študijski program: visokošolski program Uprava prva stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, december 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Andreja Bračič, študentka z vpisno številko 04035440, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Normativni in dejanski položaj avtohtone madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesečnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki Dela FU.

Diplomsko delo je lektorirala: Nika Remic

Ljubljana, december 2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava normativni in dejanski položaj avtohtone madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. V diplomski nalogi sta predstavljeni avtohtona italijanska in madžarska narodna skupnost ter romska skupnost, pravni položaj narodnih skupnosti po Ustavi Republike Slovenije, mednarodnopravni položaj narodnih manjšin, zakonska ureditev narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji ter dejanski položaj madžarske avtohtone narodne skupnosti. Slovenija priznava kot avtohtoni narodni skupnosti italijansko in madžarsko narodno skupnost. Položaj narodnih skupnosti je v Sloveniji urejen z ustavo in področnimi zakoni. V ustavi je za položaj narodnih skupnosti pomembnih pet členov. Ti člani se nanašajo na pravice avtohtonih narodnih skupnosti, uradni jezik, izražanje narodne pripadnosti, pravico do uporabe svojega jezika in pisave ter posebne pravice avtohtonih italijanske in madžarske narodne skupnosti. Pravice, ki so urejene z ustavo podrobneje urejajo zakoni, ki jih je v Sloveniji čez 200. To pomeni, da je položaj narodnih skupnosti v Sloveniji zakonsko zelo dobro urejen, vendar pa v praksi ni tako. Mednarodnopravni položaj narodnih manjšin se je skozi zgodovino urejal v okviru Društva narodov in Organizacije združenih narodov. Mednarodnopravni položaj narodnih manjšin urejajo različne konvencije, listine in sporazumi.

Ključne besede: narodna skupnost, narodna manjšina, ustava, zakon, deklaracija, pravice narodnih skupnosti.

SUMMARY

NORMATIVE AND ACTUAL POSITION OF INDIGENOUS HUNGARIAN COMMUNITY IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Diploma paper deals normative and actual position of indigenous Hungarian national community in Republic of Slovenia. In diploma paper are introduced indigenous Italian and Hungarian national community and Gypsy community, legal position of national communities for constitution of Republic of Slovenia, internationally legal position of national minorities, legal regulation of national communities in Republic of Slovenia and actual position of Hungarian indigenous national community. Slovenia admits Italian and Hungarian national community as indigenous national community. Position of national communities is arranged with constitution and sectorial laws in Slovenia. In constitution is for national communities important five articles. These articles refer to the rights of the national communities, official language, expressing of national affiliation, rights to use of their language and fonts and special rights of indigenous Italian and Hungarian national communities. Rights, that are arranged with constitution more in detail arrange laws, that them is in Slovenia after 200. This means, that position of national communities in Slovenia is arranged legally very well, but isn't such in practice. International legal position of national minorities was being via history in through the League of Nations and the United Nations. Different conventions, documents and agreements are arranging International legal position of national minorities.

Key words: national community, national minority, constitution, law, declaration, right of national communities

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK	v
SUMMARY	vi
KAZALO	vii
1 UVOD	1
2 OPREDELITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI	3
2.1 Avtohtona narodna skupnost.....	3
2.1.1 Italijanska avtohtona narodna skupnost.....	3
2.1.2 Madžarska avtohtona narodna skupnost.....	5
2.1.3 Romska skupnost.....	8
3 PRAVNA UREDITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI PO	
USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	10
3.1 Ustava Republike Slovenije.....	10
3.1.1 Pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti (5. člen).....	11
3.1.2 Uradni jezik (11. člen).....	11
3.1.3 Izražanje narodne pripadnosti (61. člen).....	11
3.1.4 Pravica do uporabe svojega jezika in pisave (62. člen)	12
3.1.5 Posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji (64. člen)	12
4 MEDNARODNOPRAVNO VARSTVO NARODNIH MANJŠIN	13
4.1 Pogodbe sklenjene v okviru Društva narodov	13
4.2 Pravno varstvo v okviru Organizacije združenih narodov	15
4.3 Osimski sporazumi.....	19
4.4 Mednarodnopravni dokumenti sprejeti po letu 1990.....	19
4.4.1 Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje SFR Jugoslavije z R Italijo.....	20
4.4.2 Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji	20
4.4.3 Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja.....	22
4.4.4 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin	23
4.4.5 Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin... 24	
4.4.6 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih	25
5 ZAKONSKA UREDITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI	29

5.1	Pravica do zastopanosti v predstavniških organih.....	29
5.1.1	Zakon o volitvah v državni zbor	29
5.1.2	Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor.....	31
5.1.3	Zakon o evidenci volilne pravice	31
5.1.4	Zakon o lokalni samoupravi	32
5.1.5	Zakon o lokalnih volitvah.....	33
5.2	Pravica do ustanavljanja samoupravnih narodnih skupnosti.....	33
5.2.1	Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih	33
5.3	Pravica do vzgoje in izobraževanja.....	35
5.3.1	Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja	35
5.3.2	Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja.....	37
5.3.3	Zakon o vrtcih	38
5.3.4	Zakon o osnovni šoli	39
5.3.5	Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju.....	40
5.3.6	Zakon o gimnazijah.....	40
5.3.7	Zakon o knjižničarstvu	40
5.4	Uradni jezik.....	41
5.4.1	Zakon o javni rabi slovenščine	41
5.5	Pravica do ohranjanja narodne identitete	41
5.5.1	Zakon o varstvu kulturne dediščine.....	41
5.6	Pravica do organiziranja dejavnosti javnega obveščanja.....	41
5.6.1	Zakon o medijih.....	41
5.6.2	Zakon o RTV Slovenija	42
6	DEJANSKI POLOŽAJ MADŽARSKE AVTOHTONE NARODNE SKUPNOSTI	44
7	ZAKLJUČEK	48
	LITERATURA IN VIRI.....	50
	PRILOGE.....	54

1 UVOD

Beseda avtohton je sestavljena iz grške besede autos (sam) in chthón (zemlja). Avtohtona narodna skupnost je skupnost, ki izvira iz geografskega območja, kjer tudi danes živi.

V Sloveniji poznamo dve avtohtoni narodni skupnosti. To sta italijanska in madžarska narodna skupnost. Položaj italijanske in madžarske avtohtone narodne skupnosti je urejen z Ustavo Republike Slovenije in področnimi predpisi. Na obe narodni skupnosti se v ustavi nanašajo 5., 11., 61., 62. in 64. člen. Pravice iz ustave pa podrobneje urejajo področni predpisi.

Mednarodnopravni položaj narodnih manjšin pa je urejen z Okvirno konvencijo Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter Osimski sporazumi.

V diplomskem delu bom predstavila avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost ter romsko skupnost in kako je njihov položaj urejen v Republiki Sloveniji ter na mednarodni ravni. Predstavila bom problem izvajanja predpisov, ki se nanašajo na madžarsko narodno skupnost v praksi. Skušala bom ugotoviti ali se v Sloveniji pri pripravi in sprejetju predpisov, ki urejajo narodne manjšine in pri odločanju o pravicah narodnih manjšin res upoštevajo mednarodnopravni dokumenti z področja narodnih skupnosti.

Namen diplomske naloge je opredelitev pravne ureditve italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji in mednarodnopravnega varstva narodnih manjšin.

Cilj diplomske naloge je ugotoviti obstoječe stanje na področju pravne ureditve italijanske in madžarske narodne skupnosti in kako se predpisi, ki se nanašajo na ti dve narodni skupnosti v praksi izvajajo.

V zvezi z proučevanim problemom in cilji diplomske naloge si postavljam naslednje hipoteze:

1. Predpisi, ki urejajo področje italijanske in narodne skupnosti se izvajajo v praksi.
2. Pripadniki narodnih skupnosti so zadovoljni z izvajanjem predpisov.
3. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti so zadovoljni z sedanjo pravno ureditvijo narodnih skupnosti v Sloveniji.
4. Pravice po Ustavi RS se upoštevajo tudi v praksi.

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabila metodo kompilacije (pridobila in povzela bom informacije iz strokovne literature različnih avtorjev, zakonodaje, pravnih in drugih virov), metodo raziskovanja in metodo deskripcije.

Diplomsko delo je sestavljeno iz šestih poglavij.

Prvo poglavje je uvod, ki je obvezni del diplomskega dela.

V drugem poglavju sem opredelila avtohtono narodno skupnost ter predstavila italijansko in madžarsko avtohtono narodno skupnost ter romsko skupnost na splošno.

V tretjem poglavju sem predstavila Ustavo Republike Slovenije ter člene, ki se v ustavi posebej nanašajo na avtohtono italijansko in madžarsko narodno manjšino.

V četrtem poglavju sem predstavila mednarodno pravni položaj narodnih manjšin. Opredelila sem, kako se je urejal položaj narodnih manjšin skozi zgodovino ter kateri dokumenti sedaj urejajo položaj narodnih manjšin.

Peto poglavje govori zakonih, ki urejajo položaj italijanske in madžarske avtohtone narodne skupnosti v Sloveniji. Opisala sem predvsem določbe v zakonih, ki se nanašajo na narodni skupnosti.

V šestem poglavju sem opisala dejanski položaj madžarske narodne skupnosti v Sloveniji. Opisala sem, kako se na posameznem področju izvajajo predpisi in kakšen je položaj madžarske narodne skupnosti.

V sedmem poglavju, ki je tudi zadnje oz. zaključek, sem opisala ugotovitve, spoznanja do katerih sem prišla pri izdelavi diplomskega dela.

2 OPREDELITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI

2.1 AVTOHTONA NARODNA SKUPNOST

Pojem avtohtone narodne skupnosti nima enotne opredelitve. V nobenem dokumentu ni konkretne opredelitve narodne manjšine oz. narode skupnosti. » Lahko pa narodno manjšino oz. narodno skupnost opredelimo kot skupino prebivalstva nekega naroda, ki živi izven države matičnega naroda in je v državi, v kateri živi etnično manjšinsko prebivalstvo« (Oblak Flander, 2008, str. 52). Bufon je na primer definiral narodno manjšino oziroma narodno skupnost tako: » narodna manjšina je del nekega naroda, ki je zaradi različnih zgodovinskih in političnih motivov ostal zunaj politično- teritorialnih meja tega naroda, a ga s tem narodom povezuje enovita in sklenjena distribucija, skupni zgodovinski in politični razvoj ter zlasti skupni kulturni elementi, z jezikom na čelu« (Bufon v: Oblak Flander, 2008, str. 52).

Narodne skupnosti oz. narodne manjšine lahko ločimo glede na genezo ¹na: manjšine kot ostanek, obmejne manjšine in narodne manjšine. Pri manjšinah kot ostanek predstavlja ostanek velikopotezno poenotenje v Evropi, proces oblikovanja narodov. Obmejne manjšine so manjšine , ki so nastale ob spremembah državnih mej. Narodne manjšine pa so izoblikovani narodi brez lastne suverene organizacijske državne tvorbe (Reiterer 1996: str. 95-99). Ločimo tudi med klasičnimi narodnimi manjšinami, razpršenimi narodnimi skupnostmi (na primer Romi), religioznimi narodnimi manjšinami (na primer Židje, Muslimani) in domorodnimi populacijami (Komac, 2002, str. 17).

Poleg narodnih manjšin poznamo tudi etnične skupnosti. V Evropi so to na primer Baski v Španiji, Frizijci v Nemčiji. Poznamo tudi jezikovne manjšine. To sta jezikovni manjšini na Škotskem in Irskem, ki govorita stara keltska jezika. Med države, ki priznavajo večje število narodnih manjšin je Hrvaška, ki priznava več kot dvajset narodnih manjšin(srbsko, madžarsko, italijansko, češko, slovaško, avstrijsko, bolgarsko, nemško, poljsko, romsko, romunsko, rusinsko, rusko, turško, ukrajinsko, vlaško, hebrejsko, albansko, bošnjaško, črnogorsko, makedonsko in slovensko) (Slovenski raziskovalni inštitut, 2011).

Republika Slovenija pa priznava Avtohtono madžarsko in italijansko narodno skupnost . Zraven teh dveh manjšin pa Slovenija priznava tudi Romsko skupnost .

2.1.1 ITALIJANSKA AVTOHTONA NARODNA SKUPNOST

Italijanska avtohtona narodna skupnost živi ob slovenski meji z Italijo. Pripadniki italijanske avtohtone narodne skupnosti živijo v naslednjih občinah: Koper (Ankaran, Barizoni, Bertoki, Bošamarin, Cerej, Hrvatini, Kolomban, Koper, Prade, Premančan, del

¹ Bunc Stanko. Slovar tujk. Založba obzorja Maribor, 1987.: beseda geneza pomeni nastanek, začetek, rojstvo, izvor.

naselja Spodnje Škofije (Valmarin), Šalara in Škocjan), Izola (Izola, Dobrava pri Izoli, Jagodje), in Piranu (Piran, Portorož, Lucija, Strunjan, Seča, Sečovlje, Parecag in Dragonja). Leta 1991 se je za pripadnike italijanske narodnosti opredelilo 2959 prebivalcev in kot materni jezik je navedlo italijanski jezik 3882 prebivalcev. Po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 pa se je število pripadnikov nekoliko zmanjšalo. Za pripadnike italijanske narodne manjšine se je opredelilo 2259 prebivalcev in kot materni jezik navedlo italijanščino 3762 prebivalcev. Analiza o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji iz leta 2004 pa je pokazala, da je število pripadnikov večje. Pokazala je, da na celotnem območju Slovenije živi 3388 prebivalcev. Po podatkih Republiške volilne komisije je bilo v posebne volilne imenike vpisanih 2767 pripadnikov leta 2004 in leta 2008 je bilo vpisanih 2739 pripadnikov. Pri tem pa niso všteti pripadniki italijanske narodne manjšine, ki so mlajši od 18. let. Iz teh podatkov je razvidno, da se je število pripadnikov zmanjšalo od leta 1991 do zdaj pomanjšalo za majhno število.

Italijanska narodna skupnost je organizirana v skladu z pravnim redom Republike Slovenije organizirana v Obalno samoupravno skupnost italijanske narodnosti (Comunita'autogestita costiera della nazionalita'italiana). Italijanska narodna skupnost je v občinah Koper, Izola in Piran organizirana v občinske samoupravne narodne skupnosti pripadnikov italijanske narodnosti . Vse tri italijanske samoupravne narodne skupnosti se preko izvoljenih članov italijanskih samoupravnih narodnih skupnosti povezujejo v krovno organizacijo. V Svetu krovne organizacije pa ima vsaka samoupravna narodna skupnost tri člane. V vseh treh občinah je eden od podžupanov občine pripadnik italijanske narodne skupnosti in pripadniki italijanske narodne skupnosti imajo v občinskih svetih svoje svetnike. Pripadniki italijanske narodne skupnosti izvolijo tudi svojega poslanca v Državni zbor Republike Slovenije. Sedanji poslanec italijanske narodne skupnosti je Roberto Battelli.

Italijanska narodna skupnost ima v Sloveniji ustanovljeno tudi Unijo Italijanov, ki ima status društva in se povezuje z Unijo Italijanov na Hrvaškem. Unija Italijanov predstavlja povezavo z matičnim narodom in državo Italijo.

Italijanska narodna skupnost ima veliko društev ter drugih kulturnih , izobraževalnih in vzgojnih ustanov, ki delujejo v italijanskem jeziku. Na področju izobraževanja ima italijanska narodna skupnost:

- tri vrtce, ki potekajo italijanskem jeziku. To so vrtec Delfino Blu v Kopru, vrtec Dante Alighieri v Izoli in vrtec La Coccinella v Portorožu
- tri osnovne šole z podružnicami v italijanskem učnem jeziku. To so OŠ Dante Alighieri v Izoli, OŠ Pier Paolo Vergerio il Vecchio v Kopru s podružnicami v Samadeli, Bertokih in Hrvatinih, OŠ Vincenzo de Castro v Piranu z podružnicami v Luciji, Sečovljah in Strunjanu
- tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom. To so : gimnazija Antonio Sema v Piranu, Srednja šola Gian Rinaldo Carli v Kopru in Srednja poklicna šola, ekonomska smer Pietro Coppo v Izoli.

Na področju kulture imajo pripadniki italijanske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji številna društva (Društvo pripadnikov italijanske narodne skupnosti Unija, društvo poslovnežev pripadnikov italijanske narodne skupnosti Futura, AIAS- italijansko društvo umetnosti in prireditve itd.) in tri knjižnice in posebne oddelke, ki so namenjeni italijanski kulturi, publicistiki in revijalnim izdajam v okviru mreže javnih knjižnic. Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti je leta 2005 ustanovila Italijansko središče Carlo Combi, katerega cilj je vzdrževanje, promocija in razvoj identitete italijanske narodne skupnosti, italijanskega jezika in kulture v zgodovinsko poseljenem prostoru.

Na področju informativne dejavnosti časopisno založniško dejavnost opravlja založniška hiša EDIT na Reki ter ima v Kopru dopisniško agencijo A.I.A, ki izdaja dnevnik La Voce del Popolo. Zraven tega dnevnika se še izdaja La Città, II Mandracchio, Lasa pur dir, Il Trillo ter druge priložnostne publikacije. Redni radijski ter televizijski programi potekajo na Regionalnem RTV centru Koper- Capodistria. Programe narodnih skupnosti sofinancira država na podlagi Zakona o Radioteleviziji Slovenija.

Za položaj italijanske narodne skupnosti v Sloveniji so pomembni Osimski sporazumi iz leta 1977. Osimski sporazumi so dvostranski sporazumi med prejšnjo skupno državo SFRJ in Republiko Italijo. Republika Italija in Slovenija sta se ob osamosvojitvi Slovenije leta 1991 obvezali, da bosta še naprej spoštovali te sporazume. Pomembna je tudi Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope, ki jo je Slovenija ratificirala leta 1998. Ob ratifikaciji je Slovenija v skladu z ustavo in notranjo zakonodajo izjavila, da kot narodno manjšino poleg madžarske avtohtone narodne skupnosti šteje kot narodno manjšino tudi italijansko avtohtono narodno skupnost. Za italijansko narodno skupnost je pomembna tudi Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih Sveta Evrope, s katero Republika Slovenija priznava na ozemlju Republike Slovenije kot manjšinski jezik italijanski in madžarski jezik. (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, 2011)

2.1.2 MADŽARSKA AVTOHTONA NARODNA SKUPNOST

Slovenija je madžarsko narodno skupnost priznava od sklenitve Trianonske mirovne pogodbe, ki je bila sklenjena leta 1920. Meja, ki se je določila z Trianonsko mirovno pogodbo je ločila 28 madžarskih vasi in mesto Lendava od matične države. Na področju teh vasi in Lendave je takrat živel 35 tisoč prebivalcev madžarske narodne skupnosti (Nećak-Luk, 1981, str. 279).

Leta 1991 se je za pripadnike madžarske narodne skupnosti opredelilo 8000 prebivalcev in kot materni jezik je madžarski jezik navedlo 8720 prebivalcev. Leta 2002 se je za pripadnike madžarske narodnosti izreklo 6243 prebivalcev, 7713 prebivalcev pa je kot materni jezik navedlo madžarski jezik. Na narodnostno mešanem območju v Prekmurju živi 5212 pripadnikov madžarske narodne skupnosti in izven narodnostno mešanega območja 1031 pripadnikov te skupnosti. Z analizo o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji iz leta

2004 pa je bilo ugotovljeno, da je število pripadnikov madžarske narodne skupnosti večje. Na celotnem območju Slovenije živi 8328 oseb madžarske narodnosti po podatkih, ki prihajajo iz volilnih imenikov madžarske narodne skupnosti za potrebe volitev leta 2002. Po podatkih Republiške volilne komisije je bilo v posebne volilne imenike narodnih skupnosti vpisanih 6610 pripadnikov madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. Ob parlamentarnih volitvah v Republiki Sloveniji leta 2008, je bilo po uradnih podatkih Državne volilne komisije v posebne volilne imenike pripadnikov madžarske narodne skupnosti vpisanih 7063 volivcev(starejši od 18. let).

Pripadniki madžarske avtohtone narodne skupnosti živijo:

- v občini Hodoš v Krplivniku in Hodošu,
- v občini Moravske Toplice v Čikečki vasi, Motvarjevcih, Pordašincih, Prosenjakovcih, Središču,
- v občini Šalovci v Domanjševcih,
- v občini Lendava v: Banuti, Čentibi, Dolgi vasi, Dolgovških goricah, Dolini, Doljnem Lakošu, Gaberjah, Genterovcih, Gornjem Lakošu, Kamovcih, Kapci, Kotu, Lendavi, Lendavskih goricah, Mostju, Petišovcih, Pincah, Pincah marof, Radmožancih, Trimlinih,
- v občini Dobrovnik v Dobrovniku in Žitkovcih.

Na področju izobraževanja je na območju, kjer živi madžarska narodna skupnost določeno z zakonom dvojezično šolstvo, kar pomeni, da za vse prebivalce, ki živijo na narodnostno mešanem območju poteka izobraževanje v slovenskem in madžarskem jeziku. Dvojezične osnovne šole na narodnostno mešanem področju so naslednje: Dvojezična OŠ Lendava I, Dvojezična OŠ Lendava II s prilagojenim programom, Dvojezična OŠ Vlaja Lajoša Genterovci, Dvojezična OŠ Dobrovnik, Dvojezična OŠ Prosenjakovci. Septembra 2005 so v Lendavi odprli modern Dvojezični srednješolski center.

Na področju kulture ima madžarska narodna skupnost več amaterskih društev in skupin kot so folklorne in glasbene skupine, pevski zbori, recitatorske skupine in dramske sekcije, katerih organizacijske naloge vodi Zavod za kulturo madžarske narodnosti, v okviru katerega deluje Center Bánffy od leta 2004. V centru se nahajata knjižnica z internetno kavarno. V tem centru se tudi prodaja madžarska literatura in periodični tisk in v centru potekajo različna srečanja in manjše prireditve; Junija 2010 pa so v tem centru odprli tudi večnamensko dvorano. Za madžarsko narodno skupnost na področju kulture ima velik pomen tudi Kulturni dom Lendava, za izgradnjo katerega je prispevala tudi Republika Madžarska. Vlada RS je leta 2009 sprejela sklep, da se ugotovi javni interes države, da se Občini Lendava za leta 2009, 2010 in 2011 iz proračunskih sredstev Ministrstva za kulturo zagotovijo dodatna sredstva za delovanje Zavoda za kulturo in promocijo Lendava – Művelődési es Promóciós Intézet Lendava. Ministrica, pristojna za kulturo, in Občina Lendava za vsako leto (2009, 2010, 2011) skleneta pogodbo, v kateri določita obseg dodatnih sredstev, ki se občini Lendava zagotovijo za delovanje Zavoda za kulturo in promocijo Lendava, in obseg obveznosti občine.

Na področju informativne dejavnosti deluje Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti v Lendavi, ki redno izdaja tednik v madžarskem jeziku (Népújság). V okviru Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti potekajo vse dejavnosti knjižnic madžarske narodne skupnosti. Na narodnostno mešanem območju deluje Knjižnica Lendava in potujoča knjižnica v Moravskih Toplicah, Šalovcih in Hodošu. Knjižnica v Lendavi zagotavlja knjižnično dejavnost pripadnikom madžarske narodne skupnosti na območju občin Lendava, Dobrovnik, Črenšovci, Kobilje, Odranci, Turnišče in Velika Polana. V okviru matične knjižnice v Lendavi deluje 12 krajevnih knjižnic, 7 na enojezičnem in 5 na dvojezičnem območju. Za madžarsko narodno skupnost se radijski in televizijski programi pripravljajo v Regionalnem RTV centru Maribor – Studio madžarskih programov Lendava. Televizijski program pa zajema TV oddaje Mostovi-Hidak, ki se predvajajo na nacionalni televiziji ter na regionalnem TV programu Maribor. Programe narodnih skupnosti dodatno sofinancira država. Madžarska narodna skupnost ima od leta 2004 nove radijske in televizijske studije v Lendavi, ki omogočajo bolj kvalitetne radijske in televizijske programe v madžarskem jeziku.

Na regionalni televiziji TV Idea, Murska Sobota ima madžarska narodna skupnost poleg romske skupnosti tudi oddajo Mozaik, v kateri govorijo o aktualnih problemih, kulturnih prireditvah ter drugih novicah, ki se nanašajo na narodne skupnosti (TV Idea, 2011)

Madžarska narodna skupnost je organizirana v Pomursko madžarsko samoupravno narodno skupnost, ki ima sedež v Lendavi. Pomurska madžarska samoupravna skupnost je krovna organizacija madžarske narodne skupnosti ter ima 21 članov. Svet narodne skupnosti občine Lendava v krovni organizaciji ima 10 članov, svet občine Dobrovnik 4 člane, svet Moravskih Toplic 3 člane, Hodoš 2 člana in Šalovci 2 člana.

V občinah Lendava, Dobrovnik, Moravske Toplice, Šalovci in Hodoš je madžarska narodna skupnost organizirana v občinske madžarske samoupravne narodne skupnosti. V vsaki občini ima občinska madžarska samoupravna narodna skupnost svet. Preko izvoljenih članov sveta občinske samoupravne narodne skupnosti v vsaki od teh treh občin občinske skupnosti povezujejo v krovno organizacijo.

Pripadniki madžarske narodne skupnosti imajo volilno pravico tako na lokalnem kot na državnem nivoju. Na državnem nivoju pripadniki madžarske narodne skupnosti izvolijo svojega poslanca v Državni zbor Republike Slovenije. V tem mandatu je poslanec madžarske narodne skupnosti László Göncz.

Tako za madžarsko narodno skupnost v Sloveniji kot za slovensko manjšino na Madžarskem je pomemben sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, ki je bil podpisan leta 1992 in na podlagi njega se sestaja posebna medvladna mešana komisija, ki ugotavlja, kako se sporazum izvaja in na vladi v tej smeri naslovi svoja priporočila. Nazadnje se je komisija sestala novembra 2009 v Lendavi. Za madžarsko narodno skupnost je pomembna tudi Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin

Sveta Evrope. Slovenija je ob ratifikaciji te konvencije pisno izjavila, da kot narodno manjšino priznava madžarsko in italijansko narodno skupnost v skladu z slovensko Ustavo in notranjo zakonodajo. Za madžarsko narodno skupnost je pomembna tudi Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih Sveta Evrope s katero priznava na slovenskem ozemlju kot manjšinski jezik poleg italijanskega tudi madžarski jezik. (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, 2011).

2.1.3 ROMSKA SKUPNOST

Romska skupnost je posebna etnična skupnost, ki ima lastni jezik, kulturo in druge etnične značilnosti ter nima položaja narodne manjšine v Sloveniji. Pripadniki romske skupnosti živijo v Sloveniji na območju Prekmurja, Dolenjske, Bele krajine. Po nekaterih raziskavah naj bi Romi, ki so se naselili na območju Prekmurja prišli k nam preko madžarskega ozemlja, dolenjski Romi preko Hrvaške, gorenjski Romi pa so prišli k nam iz severa preko Avstrije. Po ocenah centra za socialno delo, upravnih enot in nevladnih organizacij v Sloveniji živi približno 10.000 Romov. Ob popisu prebivalstva leta 1991 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 2259, kot materni jezik pa je navedlo materni jezik 2752 prebivalcev.

Pravni položaj Romov se je začel v Sloveniji urejati leta 1989. Takrat je bila z ustavnimi amandmaji sprejeta določba, da se naj pravni položaj Romov uredi z zakonom. Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, ki ureja pravni položaj romske skupnosti je bil sprejet komaj leta 2007. Zakon določa skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, ureja organiziranost romske skupnosti na državni in lokalni ravni ter financiranje romske skupnosti. Zakon tudi določa, da Vlada v sodelovanju z samoupravnimi lokalnimi skupnostmi in Svetom romske skupnosti sprejme nacionalni program ukrepov za uresničevanje posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti. Poleg Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji se v Sloveniji uporablja še štirinajst področnih zakonov. To so: Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o vrtcih, Zakon o osnovni šoli, Zakon o medijih, Zakon o knjižničarstvu, Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Zakon o Radioteleviziji Slovenija, Zakon o financiranju občin, Zakon o varstvu kulturne dediščine in Kazenski zakonik Republike Slovenije. Vsaka vlada tudi ustanovi komisijo za spremljanje položaja romske skupnosti v Sloveniji. Zadnja komisija je bila ustanovljena leta 2009. Komisija je sestavljena iz osem predstavnikov državnih organov, štirih predstavnikov samoupravnih lokalnih skupnosti, v katerih se voli predstavnika romske skupnosti v mestni oz. občinski svet in štirje predstavniki Sveta romske skupnosti Republike Slovenije. Romska skupnost ima v naslednjih občinah pravico do enega predstavnika v občinskem svetu: Občini Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče.

Leta 2007 je bil ustanovljen Svet romske skupnosti Republike Slovenije. Ki predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji do državnih organov in opravlja druge pomembne naloge, ki se nanašajo na interese, položaj in pravice romske skupnosti ter Državnemu zboru RS, Državnemu svetu RS, Vladi RS, drugim državnim organom, nosilcem javnih pooblastil in organom samoupravnih lokalnih skupnosti lahko daje predloge, pobude in mnenja v zadevah iz svoje pristojnosti. V okviru Sveta deluje Zveza Romov Slovenije.

Za romsko skupnost v Sloveniji so na področju mednarodnih predpisov pomembni naslednji predpisi: Okvirna Konvencija za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope, Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, Resolucije Sveta Evrope o položaju Romov v Evropi, Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in drugi predpisi. Slovenija se je leta 2000, ko je ratificirala Evropsko listino o regionalnih in manjšinskih jezikih obvezala, da bo njene določbe uporabljala za romski jezik, poleg italijanskega in madžarskega jezika. (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, 2011).

3 PRAVNA UREDITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI PO USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE

3.1 USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

Ustava Republike Slovenije je bila sprejeta 23. Decembra 1991. Z sprejetjem Ustave je Slovenija dosegla samostojnost in neodvisnost ter nam omogoča demokratično in učinkovito delovanje. Slovenska ustava je sestavljena iz preambule in normativnega dela. V preambuli ustave so zapisana izhodišča pri sprejemu Ustave RS. Ta izhodišča so: Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, temeljne človekove pravice in svoboščine, temeljne in trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe, in iz zgodovinsko dejstvo, da smo Slovenci v več stoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost. V Temeljni ustavni listini samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je v tretjem poglavju opredeljeno, da osebam na ozemlju Republike Slovenije zagotavlja Slovenija varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez diskriminacije, skladno z Ustavo RS in veljavnimi mednarodnimi pogodbami. Italijanski in madžarski narodni skupnosti in njunim pripadnikom zagotavlja pravice iz Ustave RS in veljavnih mednarodnih pogodb. Normativni del Ustave RS pa je sestavljen iz desetih poglavij. To so:

- 1. poglavje : splošne določbe
- 2. poglavje: človekove pravice in temeljne svoboščine
- 3. poglavje: gospodarska in socialna razmerja
- 4. poglavje: državna ureditev
- 5. poglavje: samouprava
- 6. poglavje: javne finance
- 7. poglavje. ustavnost in zakonitost
- 8. poglavje: ustavno sodišče
- 9. poglavje: postopek za spremembo ustave
- 10. poglavje: prehodne in končne določbe. (Kocjančič, Ribičič, Grad in Kaučič, 2006, str. 83-89)

Za avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost sta pomembna predvsem prvo in drugo poglavje. V splošnih določbah je opredeljeno kakšne oblike je slovenska država, katere pravice varuje in kdo ima pravico do teh pravic, državne simbole ter uradni jezik. V drugem poglavju se določbe nanašajo na: enakost pred zakonom, uresničevanje in omejevanje pravic, začasna razveljavitev in omejitev pravic, nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, varstvo osebne svobode, odreditev in trajanje pripora, enako varstvo pravic, pravica do sodnega varstva, javnost sojenja, pravica do pravnega sredstva, pravica do povračila škode, domneva nedolžnosti, načelo zakonitosti v kazenskem pravu, pravna jamstva v kazenskem postopku, pravica do rehabilitacije in odškodnine, prepoved ponovnega sojenja o isti stvari, prepoved ponovnega sojenja o isti

stvari, svoboda gibanja, pravica do zasebne lastnine in dedovanja, pravica do osebnega dostojanstva in varnosti, svoboda izražanja, pravica do popravka in odgovor, svoboda vesti, pravica do zbiranja in združevanja, volilna pravica, pravica do peticije, pravica do ugovora vesti, pravica do socialne varnosti, pravica do zdravstvenega varstva, pravice invalidov, pravice otrok, izražanje narodne pripadnosti, pravica do uporabe svojega jezika in pisave, posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, itd.. V prvemu sta za italijansko in madžarsko narodno skupnost pomembna 5. in 11. člen, v drugem pa 61.,62. in 64. Člen (Ustava RS, Uradni list RS, št. 33/91).

3.1.1 PRAVICE AVTOHTONE ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI (5. ČLEN)

V petem členu v splošnem delu ustave je opredeljeno, da Slovenija na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Posebej je opredeljeno, da varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti . Slovenija je dolžna v skladu z tem členom ustave skrbeti za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, slovenske izseljence in zdomce ter pospeševati njihove stike z domovino. Dolžna je tudi ohranjati naravno bogastvo in kulturno dediščino ter ustvarjati možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. V tem členu je tudi opredeljeno, da Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon.

3.1.2 URADNI JEZIK (11. ČLEN)

V enajstem členu je opredeljeno, da je uradni jezik v Sloveniji slovenski jezik. To pomeni, da morajo vsi državni organi ter organi lokalnih skupnosti, organizacije, ki opravljajo javne službe ter posamezniki, ki izvršujejo javna pooblastila in drugi javnopravni organi uporabljati slovenski jezik. Poleg slovenskega jezika je na območjih, kjer živi avtohtona italijanska in madžarska narodna skupnost uradni jezik tudi italijanski in madžarski jezik. Italijanski jezik je uradni jezik na območju naslednjih občin: Koper, Izola in Piran. Madžarski jezik pa je uradni jezik v naslednjih občinah: Hodoš , Moravske Toplice, Šalovci , Lendava in Dobrovnik . V teh občinah morata biti raba italijanskega ali madžarskega jezika enakopravna rabi slovenskega jezika.

3.1.3 IZRAŽANJE NARODNE PRIPADNOST (61. ČLEN)

V enainšestdesetem členu je opredeljena pravica, da vsak svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo ter uporablja svoj jezik in pisavo. Svobodno izražanje pripadnosti narodu pomeni tudi pravico, da oseba ni dolžna izraziti svoje narodne pripadnosti, če to ne želi.

3.1.4 PRAVICA DO UPORABE SVOJEGA JEZIKA IN PISAVE (62. ČLEN)

V dvainšestdesetem členu je opredeljeno, da ima vsak pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi organi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon. To pomeni, da se vzpostavijo osnovna procesna jamstva glede pravice uporabe svojega jezika in pisave v kazenskem, civilnem, upravnem ali katerem drugem postopku strankam in drugim udeležencem v postopku.

3.1.5 POSEBNE PRAVICE AVTOHTONE ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI (64. ČLEN)

V dvainšestdesetem členu so opredeljene posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Te pravice so:

- pravica, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole
- pravica, da za ohranjanje svoje narodne identitete ustanovljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva
- pravica do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja. Zakon pa določa območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno.
- pravica, da narodni skupnosti in njihovi pripadniki gojijo odnose s svojima matičnima narodoma in njunima državama

Država podpira uveljavljanje teh pravic gmotno in moralno. Pripadniki obeh narodnih skupnosti na svojem območju ustanovita svoje samoupravne skupnosti za uresničevanje svojih pravic. Država lahko pooblasti narodni skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanja na predlog samoupravnih skupnosti. V predstavniških organih lokalne samouprave in državnem zboru sta neposredno zastopani tako italijanska kot madžarska avtohtona narodna skupnost. Zakon pa ureja položaj in način uresničevanja pravic italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer živita, obveznosti samoupravnih lokalnih skupnosti za uresničevanje teh pravic, ter tiste pravice, ki jih pripadniki teh narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj teh območij. Pravice obeh narodnih skupnosti ter njihovih pripadnikov so zagotovljene ne glede na število pripadnikov teh skupnosti. Zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti.

4 MEDNARODNOPRAVNO VARSTVO NARODNIH MANJŠIN

Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin sega že v 17. stoletje. V tistem obdobju je šlo predvsem za verske manjšine².

Prvi mednarodnopravni akt, kjer je prvič omenjena narodna manjšina je Akt dunajskega kongresa, ki v 1. členu določa, da bodo Poljaki, ki so podložniki visokih strank pogodbenic (Avstrija, Prusija, Rusija), dobili ustanove, ki naj zagotove ohranitev njihove narodnosti v skladu s politično presojo vsake od vlad držav, katere podložniki so.

V 19. stoletju se je mednarodno urejanje manjšinske problematike premaknilo proti vzhodu. Sprejeti so bili številni sporazumi, kot so na primer: Karlovški sporazum (1699); Požarevski mir (1718); Beograjski mir (1739); mirovni sporazumi v Odrinu (1829), Bukarešti (1812). Prav tako je pomemben Protokol londonske konference iz leta 1930, ki ob zahteva od novonastale Grčije, da bo spoštovala versko svobodo njenih muslimanskih podložnikov; Pariški sporazum iz leta 1856, sklenjen po krimski vojni, zavezuje Turčijo, da bo zagotovila enakopravnost svojih krščanskih podložnikov; Berlonski dogovor iz leta 1878, ki prepoveduje kakršnokoli razlikovanje na osnovi verske pripadnosti v novo nastalih balkanskih državah in Turčiji; Carigrajska konvencija iz leta 1879 ureja položaj muslimanov na temelju načela verske enakopravnosti v Bosni in Hercegovini.

Med mednarodnopravna določila v prid manjšin se lahko štejejo tudi kapitulacijske sporazume, ki so jih evropske velesile vsilile Turčiji, da bi z njimi utrdile položaj svojih državljanov na turškem ozemlju.

Vsebina mednarodnih določil o varstvu manjšin pred letom 1918 je usmerjena k zagotavljanju verske strpnosti, ki je v nekaterih primerih dopolnjena z zahtevo po spoštovanju enakopravnosti, ne glede na versko pripadnost posameznika. Pravice, ki so pomembne za manjšine, predvsem pravica do uporabe lastnega jezika, pravica do ohranjanja in razvoja lastne kulture še niso bile prisotne. Izjema je Akt dunajskega kongresa iz leta 1815, ki vsebuje narodnostne pravice Poljakov. Tudi nobenega mednarodnega mehanizma ni, ki bi bedel nad izvajanjem aktov. Nad bilateralnimi ali multilateralnimi pogodbami, ki so določale obveznosti držav podpisnic so bedele same stranke pogodbenice. (Petrič, 1977)

4.1 POGODBE SKLENJENE V OKVIRU DRUŠTVA NARODOV

Sistem Društva narodov za varstvo narodnih manjšin se je vzpostavil iz različnih razlogov. Med vzroke, ki so privedli k vzpostavitvi društva narodov se šteje vpliv oktobrske revolucije, ki je kot eno svojih osnovnih načel razglasila načelo o pravici narodov do

²Roter, Petra. Razvoj mednarodnopravnega varstva od 17. Stoletja do obdobja društva narodov. Razprave in gradivo 31, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1996

samoodločbe. Potreba po spoštovanju pravic narodnih manjšin se je kazala v vrsti zahtev in predlogov že med vojno, pri čemer so pomembni dokumenti oktobrska revolucija. Za jugoslovansko območje sta pomembna tudi krfska in ženevska deklaracija. Zahtevata nove državne meje po načelu narodnosti in na temelju samoopredelitve jugoslovanskih narodov. V času vojne pa so se pojavljali tudi predlogi o mednarodnem varstvu manjšin, npr. predlogi raznih židovskih in pacifiških organizacij. V času vojne in v letu 1919 je bilo veliko kongresov in konferenc, iniciativ, predlogov privatnih združenj, kako po vojni urediti problem narodnih in verskih manjšin, da bi se jim zagotovilo ohranjanje in razvijanje svojih pomembnih značilnosti ter bi lahko bili njihovi pripadniki enakopravni z ostalimi državljani ter bi se preprečila diskriminacija. Dokumenti, ki se že v vojnem času zavzemajo za spoštovanje manjšinskih pravic je sporazum Trumbić-Torre iz leta 1918, sklenjen med Jugoslovanskim odborom in posebnim italijanskim odborom. Poleg spoštovanja načela narodnosti in samoodločbe pri urejanju meja med državama razglašata zahtevo, da se naj skupinam naroda, vključenim v meje druge države, zagotovi pravica do ohranjanja jezika in kulture ter možnost, da razvijejo svoje ekonomske interese. Italija in politični dejavniki so na ta sporazum pozabili že konec leta 1918. V prid manjšin je bil pomemben nemški predlog z dne 9.5.1919, po katerem naj bi države članice Društva narodov zagotovile narodnim manjšinam lastno narodnostno življenje, zlasti uporabo jezika, šolstva, tisk, kulturno življenje itd..

Članice Društva narodov niso bile zavezane, da bodo narodnim manjšinam na svojem ozemlju zagotovile pravno in dejansko enakopravnost in varnost. Določbe o pravicah manjšin in njihovih pripadnikov so bile v okviru Društva narodov vsebovane v raznih mednarodnih pogodbah in v mednarodnopravno obvezujočih enostranskih deklaracijah. To so bile najprej mirovne pogodbe, sklenjene po 1. Svetovni vojni in sicer senžermenska, trianonska, nuillyjska in lausanska. Določene manjšinske pravice so bile dolžne spoštovati iz teh pogodb v 1. Svetovni vojni premagane države: Avstrija, Madžarska, Bolgarija in Turčija.

V drugo skupino mednarodnopravnih obvez spadajo posebne pogodbe med novimi in povečini državami vzhodne Evrope z glavnimi in pridruženimi silami. Take pogodbe so sklenile Poljska, Češkoslovaška, Kraljevina SHS, Romunija in Grčija.

V tretji sklop mednarodnopravnih določil o varstvu manjšin v okviru sistema Društva narodov spadajo enostranske deklaracije, s katerimi so nekatere države prevzele določene obveznosti- enake tistim v mirovnih in posebnih pogodbah v odnosu do manjšin na svojem ozemlju ob tem, ko so stopile v Društvo narodov. Take deklaracije so podale Albanija, Estonija, Latvija, Litva in Irak. Poleg sporazumov so še bili dvostranski sporazumi izven Društva narodov in njegovi organi niso imeli nobenih pooblastil glede izvajanja teh pogodb. To so: sporazum v Dorpatu med Finsko in ZSSR, sporazum sklenjen v Rigi med Poljsko in ZSSR, brnski sporazum med Češko in Avstrijo, poljsko-češkoslovaški sporazum itd..

Pravice, ki jih narodnim manjšinam, ali njihovim pripadnikom pripadajo po teh določenih mednarodnega prava merijo v dve smeri. Najprej je bila pripadnikom manjšine zagotovljena enakopravnost z večinskim prebivalstvom. Zagotovljene so bile posebne pravice, ki naj bi omogočale, da bodo pripadniki narodne manjšine lahko ohranjali svoje kulturne, jezikovne in druge posebnosti. Določila v posameznih pogodbah in deklaracijah zagotavljajo pripadnikom narodnih manjšin naslednje pravice:

- pravica do državljanstva tiste države, v kateri pripadniki manjšine živijo, zato da bi se preprečilo, da bi nove in povečane države odrekle svoje državljanstvo pripadnikom manjšin
- pravica do zaščite življenja, osebne svobode in verskega udejstvovanja
- pravica do enakopravnosti pred zakonom in pri uživanju državljanskih in političnih pravic
- pravica do enakopravnega dostopa do javnih služb, funkcij, časti in do enakopravnosti pri opravljanju poklicne dejavnosti.
- pravica do ustanavljanja, upravljanja in vzdrževanja svojih verskih in socialnih ustanov, šol in drugih izobraževalnih ustanov, v katerih se uporablja jezik manjšine.
- pravica do svobodne uporabe svojega jezika v privatnem življenju, trgovini, tisku, na javnih shodih itd.
- pravica do ustne in pismene uporabe svojega jezika pred sodišči
- pravica, da se na območjih, kjer živi večje število pripadnikov manjšine, zagotovi v osnovnih šolah otrokom manjšine pouk v njihovem materinem jeziku, ob sočasnem obveznem učenju državnega jezika
- pravica do ustrezne udeležbe pri sredstvih javnih fondov, namenjenih za izobraževalno, versko in podobno dejavnost, na tistih območjih, kjer živi večje število manjšinskega prebivalstva.

V nekaterih pogodbah in deklaracijah se poleg pravic, namenjenih vsem rasnim, verskim in jezikovnim manjšinam zagotavljajo posameznim manjšinam še nekatere posebne pravice, npr. določena oblika avtonomije. Tak primer so Židje (v Poljski, Grčiji, Romuniji), Vlahi (v Grčiji), meniške skupnosti na gori Atos (v Grčiji), muslimani (v SHS, Albaniji, Grčiji), Czecklerji in Saksonci (v Romuniji), Rusini (v Češkoslovaški) (Petrič, 1977).

4.2 PRAVNO VARSTVO V OKVIRU ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV

V okviru OZN se je pri zagotavljanju varstva narodnih manjšin uveljavilo novo stališče. To stališče je univerzalna zaščita splošnih človekovih pravic, ki je utemeljena v ustanovni listini OZN. Bistvo ustanovne listine je, da se s tem, ko se zagotavlja enakopravnost, ne glede na rasno, narodnostno, etično, versko ali jezikovno pripadnost zagotavlja možnost enakopravnega življenja pripadnikov manjšin z večinskim prebivalstvom.

Problematika narodnih manjšin se v OZN obravnava v okviru ekonomskih, socialne in kulturne problematike. Problematiko narodnih manjšin obravnava generalna skupščina OZN. Generalna skupščina je velikokrat posegla v obravnavo problematike manjšin, če je šlo za sprejemanje osnutkov konvencij ali deklaracij in resolucij o problemih, ki se nanašajo tudi na varstvo manjšin ali pa za posamezna konkretna vprašanja. Problematiko narodnih manjšin morajo poleg generalne skupščine obravnavati tudi drugi organi OZN, še posebej varnostni svet. Poleg generalne skupščine je ECOSOC organ, ki je med organi OZN pristojen za sprejemanje priporočil z namenom, da b se uresničilo univerzalno spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter sprejemanje priporočil drugih organov o zadevah iz svoje pristojnosti in s tem tudi o problematiki narodnih manjšin. Med resolucijami, ki so bile sprejete v okviru ECOSOC je med pomembnimi za problematiko narodnih manjšin resolucija 502 iz leta 1953, ki priporoča državam, da ob vsaki novi razmejitvi posveti posebno pozornost ukrepom za varstvo manjšin, ki so z razmejitvijo nastale.

Komisija za človekove pravice je bila ustanovljena v okviru ECOSOC leta 1946 in je bila sestavljena iz 53 članov. Komisijo za človekove pravice pa je leta 2006 nadomestil Svet za človekove pravice. Komisija za človekove pravice je pripravljala predloge, priporočila in poročila za ECOSOC o: mednarodni listini človekovih pravic; mednarodnih deklaracijah ali konvencijah o svobodi, položaju žen in podobnih zadevah; varstvu manjšin; preprečevanju diskriminacije na osnovi rase, spola, jezika in vere in o katerikoli drugi zadevi, ki se nanaša na človekove pravice. Vse pristojnosti, ki jih je imela Komisija za človekove pravice je prevzel Svet za človekove pravice (RTV Slovenija, 2011).

Komisija za človekove pravice je leta 1947 ustanovila podkomisijo za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin, ki se je leta 1999 preimenovala v podkomisijo za pospeševanje in varstvo človekovih pravic (Kozina, 2011). Podkomisija naj bi opravljala raziskave in dajala priporočila komisiji za človekove pravice (Svetu za človekove pravice), ki se nanašajo na preprečevanje diskriminacije in na varstvo rasnih, narodnih, verskih in jezikovnih pravic in opravljala druga opravila, ki ji bi jih zaupal ECOSOC ali komisija za človekove pravice oziroma Svet za človekove pravice.

Leta 1969 je začel delovati Odbor za odpravo rasne diskriminacije na temelju Konvencije OZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Sestavljen je iz osemnajstih izvoljenih strokovnjakov visokih moralnih kvalitet. Odbor obravnava na svoji sejah poročila držav o njihovih ukrepih proti diskriminacijske pojave, razpravlja o sporočilih, ki jih vložijo države članice, če mislijo, da katera druga država članica konvencije ne izpolnjuje obveznosti iz konvencije.

V OZN je bil sprejetih tudi nekaj mednarodnih konvencij, ki se nanašajo tudi na varstvo manjšinskih pravic. Takšna konvencija je konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948, po kateri je prepovedano fizično uničevanje narodnih, etničnih, rasnih ali verskih skupin. Z njo so se države zavezale, da bodo preprečevale in kaznovale genocid. V tem obdobju je bila sprejeta tudi splošna deklaracija OZN o

človekovih pravicah, ki je zelo pomembna tudi za narodne manjšine. Z splošno deklaracijo se je oblikovala zavest, da so države dolžne spoštovati človekove pravice. V okviru splošne deklaracije sta bili sprejeti tudi Konvencija o ekonomskih, socialnih, in kulturnih pravicah ter Konvencija o državljanskih in političnih pravicah človeka. Tako splošna deklaracija in obe konvenciji poudarjajo pravico do enakopravnosti ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično prepričanje, narodno in socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali drugačen status. Splošna deklaracija in konvencija o državljanskih in političnih pravicah navajata naslednje pravice:

- pravica do življenja, svobode in osebne varnosti
- prepovedano je suženjstvo in služabništvo ter mučenje in nehumano ravnanje
- pravica do pravne osebnosti in enakopravnosti pred sodiščem
- pravica do ustreznega postopka pred sodišči.

Z konvencijo o državljanskih in političnih pravicah je vsakemu zagotovljena tudi pravica do tolmača na stroške sodišča, če ne razume jezika v katerem se vodi postopek in je pomembna tam, kjer pripadnikom narodnih manjšin z drugim mednarodnim ali narodnim aktom ni posebej zagotovljena pravica so uporabe materinega jezika pred sodišči in se nanj ne morejo sklicevati pripadniki manjšin, ki ne znajo jezika države. Splošna deklaracija in konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah navajata naslednje pravice:

- pravico do dela
- pravico do ustreznega plačila in delovnih razmer
- pravico do počitka
- pravico do varstva družine, matere in otrok
- pravico do izobrazbe
- pravico do kulture
- in druge

Za narodne manjšine je posebej pomemben člen 27 konvencije o državljanskih in političnih pravicah, ki naj bi unesel posebne manjšinske pravice med splošne človekove pravice v konvenciji in je zagotovilo, da pripadniki manjšin lahko uživajo svojo kulturo, ohranjajo svojo vero in uporabljajo svoj jezik.

Pomembna je tudi Konvencija OZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1965. Ta konvencija je pomembna za mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin, ker je nespoštovanje posebnih manjšinskih pravic diskriminacija narodnih manjšin in njenih pripadnikov. V konvenciji sta za narodne manjšine pomembni dve določili. V prvem določilu je opredeljeno, da posebnih ukrepov, ki imajo namen zagotoviti ustrezen napredek rasnih ali etničnih skupin ali posameznikov, ki potrebujejo posebno varstvo, ukrepov, ki so potrebni da, bi se takim skupinam in posameznikom zagotovilo enakopravno uživanje ali izvajanje pravic in temeljnih svoboščin ni mogoče imeti za diskriminacijo. V drugem so države članice konvencije dolžne na socialnem, ekonomskem in kulturnem področju storiti posebne in konkretne ukrepe za zagotovitev ustreznega razvoja in varstva določenih rasnih skupin ali posameznikov, ki jim pripadajo.

Nekatere specializirane agencije so na svojih področjih pripravile predloge mednarodnih konvencij, ki so pomembne tudi za varstvo pravic narodnih manjšin in njihovih pripadnikov. Zelo pomembno je delovanje UNESCO in je v njegovi prisojnosti leta 1960 nastala konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju. Mednarodna organizacija dela je leta 1957 sprejela konvencijo številka 107, ki se nanaša na varstvo in integracijo domorodnih in drugih plemenskih in podplemenskih ljudstev v neodvisnih deželah.

Poleg splošne deklaracije o človekovih pravicah so še pomembne: deklaracija OZN o pravicah otroka, deklaracija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, deklaracije UNESCO o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja iz leta 1966, deklaracija UNESCO o rasi in rasnih predsodkih.

Pomembna je resolucija generalne skupščine o usodi manjšin *The Fate of Minorities* iz leta 1948 kot odgovor na dejstvo, da kljub prizadevanjih nekaj držav splošna deklaracija o pravicah človeka ne vsebuje nobenega določila, ki zagotavlja pravice manjšin. Bistvo resolucije je, da OZN ne more ostati ravnodušna do usode manjšin ter da ni mogoče sprejeti enotne rešitve za to kompleksno problematiko.

V regionalnih konvencijah je posredno zaobseženo tudi varstvo narodnih in drugih manjšin. Takšne konvencije so evropska konvencija o človekovih pravicah iz leta 1950 s štirimi dodanimi protokoli, evropska socialna listina iz leta 1961, ameriška konvencija o človekovih pravicah iz leta 1969 in ne vsebujejo določil, ki bi se nanašale samo na narodne manjšine in katerih vsebina bi bila neposredno varstvo posebnih pravic manjšin. Določila evropske konvencije se nanašajo samo na varstvo splošnih človekovih pravic in ni nobenih določil, s katerimi bi se zagotavljale posebne pravice narodnim manjšinam. Kljub temu pa lahko posamezniki in organizacije in s tem tudi narodne manjšine vložijo peticijo evropski komisiji za človekove pravice (zdaj Svetu za človekove pravice), kadar pride do diskriminacijskih postopkov zoper njo.

Problematika narodnih manjšin je obravnavana v sklepni listi konference v Helsinkih iz leta 1975, ki govori tudi o pravicah pripadnikov narodnih manjšin in vlogi narodnih manjšin.

Za normativno urejanje problematike manjšin v OZN so bile pomembne tudi študiji in dokumenti, ki so jih pripravili organi OZN. To so na primer: študija o mednarodnem varstvu manjšin v obdobju Društva narodov; študija o definiciji pojma preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin; poročila o dejavnostih organov OZN na področju preprečevanja diskriminacije in varstva manjšin; študija o definiciji in klasifikaciji manjšin in poročilo o dejavnostih OZN za varstvo manjšin. Pomembni so bili tudi seminarji namenjeni razpravam o človekovih pravicah in preprečevanju diskriminacije. Takšna seminarja sta bila seminar v Ljubljani leta 1965 o večnacionalnih družbah in seminar v Ohridu leta 1974 o razvijanju in varstvu človekovih pravic narodnih, etničnih in drugih manjšin. V Ljubljani so obravnavali ukrepe, s katerimi bi se etničnim, verskim, jezikovnim ali narodnostnim skupinam zagotovilo uresničevanje posebnih pravic, ki so potrebne za ohranjanje posebnosti manjšine in narodne zavesti. V Ohridu pa so predvsem obravnavali

ukrepe s katerimi bi zagotovili človekove pravice manjšinam in njihovim pripadnikom z ukrepi držav in mednarodnim sodelovanjem (Petrič, 1977).

4.3 OSIMSKI SPORAZUMI

Osimski sporazumi so mednarodni akti, ki sta jih sklenili SFRJ in Italija leta 1975. Sporazumi vsebujejo pogodbo z katero je opredeljena dokončnost jugoslovansko-italijanske državne meje na območju nerealiziranega Svobodnega tržaškega ozemlja ter stanja glede možnosti, državljanstva, premoženja in varstva narodnih manjšin, ki iz tega izhajajo ter sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja s protokolom o prosti industrijski coni na Krasu ter pisma in priloge, ki urejajo posamezna vprašanja iz navedenih treh osnovnih mednarodnih aktov (Poljšak, 1999, str. 12).

Z osimskimi sporazumi se je uredil položaj in pravice slovenske narodne manjšine v Italiji in italijanske narodne manjšine v Jugoslaviji. Mednarodnopravno varstvo iz Osimskih sporazumov je vsebovano v naslednjih obveznostih:

- dolžnost, da se ohrani veljavnost vseh ukrepov, ki so bili sprejeti na temelju posebnega statuta
- obveznost obeh držav, da parlamenta sprejmeta izjavo (deklaracijo), v kateri bosta določili raven zaščite, ki sta jo dolžni zagotoviti manjšinama z notranjimi akti in obveznost, da določita način zagotavljanja te zaščite
- obveznost, da državi nadalje sodelujeta v vprašanjih, ki se tičejo obeh narodnih manjšin

Subjekti mednarodnopravnega varstva po Osimski pogodbi, predvsem glede obveznosti obeh držav, da sprejmeta nove ukrepe za manjšinsko zaščito, so pripadniki italijanske narodne skupnosti v občinah nekdanje Jugoslavije, zdaj Slovenije in Hrvaške ter pripadniki slovenske narodne skupnosti v občinah Furlanije-Julijske krajine. Osimska pogodba pa ne vsebuje kriterijev kdo je pripadnik narodne manjšine in niso našteve pravice narodnih manjšin (Petrič, 1977).

4.4 MEDNARODNOPRAVNI DOKUMENTI SPREJETI PO LETU 1990

Po letu 1991 so bili v Sloveniji sprejeti naslednji mednarodnopravni akti na področju narodnih manjšin:

- Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje SFR Jugoslavije z R Italijo
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji
- Konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja
- Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
- Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin

- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, 2011).

4.4.1 AKT O NOTIFIKACIJI NASLEDSTVA SPORAZUMOV NEKDANJE SFR JUGOSLAVIJE Z R ITALIJO

Akt je bil sprejet 29. julija 1992. Na podlagi 3. člena Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je Skupščina Republike Slovenije ugotovila, da je Republika Slovenija naslednica nekaterih mednarodnih pogodb, ki jih je nekdanja Jugoslavija sklenila z Republiko Italijo. Takšne pogodbe so na primer: sporazum med SFRJ in Republiko Italijo o dokončni ureditvi vseh vzajemnih obveznosti, ki izvirajo iz 4. člena Pogodbe, podpisane v Osminu novembra 1975, z dne 18. februarja 1983; sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med SFRJ in Republiko Italijo z dne 10. Novembra 1975; memorandum o soglasju med SFRJ in Republiko Italijo, z dne 29. Januarja 1988; sporazum med SFRJ in Republiko Italijo o medsebojnem priznavanju diplom in strokovnih nazivov, pridobljenih na univerzah in ustanovah visokošolskega izobraževanja z dne 18.2.1983; sporazum med Jugoslavijo in Italijo o medsebojnem priznavanju zaključnih srednješolskih spričeval za vpis na univerze in visoke šole z dne 23.12.1970 in druge pogodbe (Pravna fakulteta, 2011).

4.4.2 ZAKON O RATIFIKACIJI SPORAZUMA O ZAGOTAVLJANJU POSEBNIH PRAVIC SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE V REPUBLIKI MADŽARSKI IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI (BHUNS)

Zakon je bil sprejet 26.03.1993. Slovenija in Madžarska sta sklenili sporazum, ker sta želeli zagotoviti čim večjo raven pravnega varstva in razvoj narodne identitete manjšine na Madžarskem in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji. Državi sta sklenili sporazum, ker sta bili prepričani, da je enakost, ohranjanje lastne identitete in razvoj slovenske oz. madžarske manjšine mogoče doseči s posebnimi pravicami manjšine in njihovih pripadnikov ter sta izhajali iz načel mednarodnih dokumentov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah ter mednarodnih dokumentov o varstvu manjšin. Mednarodni dokumenti iz katerih sta izhajali so: Splošne deklaracija o človekovih pravicah, Pakta o državljanskih in političnih pravicah, Pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, Helsinške sklepne listine, Pariške listine za novo Evropo, Dokumenta Pariškega, Kopenhagenskega in Moskovskega srečanja Konferenca o človekovi dimenziji KVSE, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Konvencije Sveta Evrope o regionalnih in manjšinskih jezikih. Državi sta izhajali pri sklepanju sporazuma tudi iz dejstva, da razvoj manjšin bogati kulturno življenje in vsestransko medsebojno sodelovanje med državama še posebej na območjih, kjer avtohtono živita, v Sloveniji v Prekmurju in na Madžarskem v Porabju.

S sporazumom državi zagotavljata možnost, da se ohranja, razvija in svobodno izraža kulturna, jezikovna, verska in slovenska oziroma madžarska identiteta manjšin in njihovih pripadnikov. Da bi zagotovili to možnost sta sprejeli ukrepe in mehanizme na področju izobraževanja, kulture in drugih področjih (BHUNS, 1. člen).

Na področju šolstva državi podpirata: izmenjavo učencev, učiteljev, pošiljanje učbenikov, učil in pripomočkov, organiziranje seminarjev, podeljevanje štipendij za izobraževanje in izpopolnjevanje, predvsem za učitelje teologe. Državi spodbujata spoznavanje in učenje jezika, kulture in zgodovine manjšine in njenih matičnih narodov tudi pri pripadnikih večinskih narodov na vseh ravneh izobraževanja (BHUNS, 2. člen).

Na področju kulture spodbujata uresničevanje kulturnih in izobraževalnih potreb narodnih manjšin in podpirata ustanavljanje in delovanje njihovih kulturnih ustanov, organizacij, društev in skladov. Zato še posebej podpirata nekomercialno usmerjeno pošiljanje tiska, tonskih in slikovnih materialov, brez carinskih in drugih dajatev, izdajateljsko dejavnost narodnih manjšin, gostovanja profesionalnih in amaterskih umetniških skupin ter organiziranje prireditev (BHUNS, 3. člen).

Na jezikovnem področju zagotavljata pripadnikom manjšin svobodno uporabo njihovega jezika v zasebnem in javnem življenju, izvirnih imen in priimkov in njihovo vpisovanje v matične knjige in se zavezujeta, da bosta na območjih, kjer manjšini avtohtono živita, zagotavljali enakopravno uporabo obeh jezikov, posebej pri zemljepisnih imenih in javnih napisih, v organih lokalne samouprave, v pisni in ustni komunikaciji, pred upravnimi in sodnimi organi ter drugimi javnimi službami (BHUNS, 4. člen).

Na področju informiranja priznavata pravico do informiranja v maternem jeziku v tisku, radiu in televiziji. Zagotavljata lastno informacijsko dejavnost manjšin in njen razvoj. Podpirata svoboden pretok informacij v jezikih manjšin ter sodelovanje med množičnimi občili manjšin in večinskih narodov ter, da bosta skrbeli za možnost sprejemanja domačih radijskih in televizijskih programov, radijskih in televizijskih programov matičnega naroda ter za redne in ustrezne programske termine radijskih in televizijskih oddaj v maternem jeziku (BHUNS, 5. člen).

Na področju znanosti podpirata znanstveno raziskovanje in proučevanje pravic manjšin, njune preteklosti in sedanjega položaja in zato podpirata sodelovanje manjšin pri teh raziskavah, ustanavljanje, delovanje in sodelovanje manjšinskih raziskovalnih organizacij in znanstvenih ustanov podpisnic ter jim omogočata raziskovanje manjšinskih vprašanj na njenih ozemljih (BHUNS, 6. člen).

Na področju gospodarstva se zavezujeta, da bosta v svojih prostorskih in gospodarskih razvojnih načrtih upoštevali posebne interese manjšin in zagotovili gospodarski in družbeni razvoj območij, na katerih manjšini avtohtono živita, ki bo omogočal družbeno in gospodarsko enakopravnost manjšin (BHUNS, 7. člen). Državi zagotavljata ustrezno udeležbo manjšin pri odločanju na lokalni, regionalni in državni ravni o zadevi, ki se

nanašajo na pravice in položaj manjšin in njunih pripadnikov (BHUNS, 8. člen). Državi se zavezujeta, da upravne in teritorialne organizacije države ter lokalne samouprave ne bosta urejali v škodo manjšin ter si prizadevali, da bi se meje upravnih, volilnih in z manjšinama naseljenih območij čim bolj ujemale in zagotavljali pogoje za delovanje organizacij, ki zastopajo interese manjšin na državni ravni (BHUNS, 9. člen). Državi zagotavljata možnost za vsestranske svobodne in neposredne stike manjšin s pripadniki matičnega naroda ter njegovimi državnimi in javnimi ustanovami in bosta odpirali predvsem nove mejne prehode, skrbeli za prometne povezave, podpirali gospodarske in kulturne stike ter izmenjavo strokovnjakov (BHUNS, 10. člen). Državi sta v skladu z tem sporazumom ustanovili posebno medvladno komisijo za manjšine, ki spremlja uresničevanje določil tega sporazuma in v katero za vsako zasedanje vladi imenujeta ustrezno število članov. Člane imenujeta vladi iz vrst pripadnikov manjšin na predlog manjšinskih organizacij. Medvladna komisija se sestaja vsaj dvakrat letno, izmenično v obeh državah. Medvladna komisija ima naslednje naloge:

- obravnava aktualna vprašanja manjšin v obeh državah;
- ocenjuje uresničevanje obveznosti iz tega sporazuma;
- pripravlja in sprejema priporočila za svoji vladi v zvezi z uresničevanjem tega sporazuma in po potrebi predlaga njegove spremembe (BHUNS, 15. člen).

Ta sporazum velja 5 let. Veljavnost se podaljša vsakokrat za nadaljnjih 5 let, če ga katerakoli od podpisnic ne odpove 6 mesecev pred vsakokratnim potekom v pisni obliki (BHUNS, 17. člen) (BHUNS, Uradni list RS-MP, št. 6/93 (RS, št. 23/93)).

4.4.3 EVROPSKA KONVENCIJA O PREPREČEVANJU MUČENJA IN NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽEVALNEGA RAVNANJA ALI KAZNOVANJA

Konvencija je bila sprejeta leta 1994, ki so jo sprejele države članice Sveta Evrope. Pri pripravi in sprejetju konvencije so upoštevale Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Države članice Sveta Evrope so sprejele to konvencijo, ker so bile prepričane, da je varstvo oseb, ki jim je vzeta prostost, pred mučenjem in nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem lahko okrepi z nesodnimi preventivnimi sredstvi, ki temeljijo na obiskih. Na podlagi konvencije je bil ustanovljen Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki z pomočjo obiskov preiskuje ravnanje z osebami, ki jim je vzeta prostost, da po potrebi okrepi varstvo takšnih oseb pred mučenjem in nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem (1. člen). Vsaka država članica mora dovoliti obiske katerega koli kraja pod njeno sodno oblastjo, kjer so osebe, ki jim je vzela prostost javna oblast (2. člen). Odbor ima enako število članov kot je držav, ki so podpisale konvencijo. Člani odbora so visoko moralne osebe in so znane po sposobnostih s področja človekovih pravic in imajo poklicne izkušnje s področjih, ki jih zajema konvencija (4. člen). Člane Odbora izvoli Odbor ministrov Sveta Evrope z absolutno večino glasov iz seznama imen, ki ga sestavi urad Posvetovalne skupščine Sveta Evrope in vsaka država na Posvetovalni skupščini predlaga tri kandidate, od katerih sta vsaj dva njena državljana. Člani Odbora se izvolijo za štiri leta (5. člen). Odbor organizira obisk kraja, ki ga morata opraviti vsaj dva člana. Odboru pa

lahko pomagajo tudi prevajalci in strokovnjaki (7. člen). Odbor mora obvestiti vlado države, ki jo namerava obiskati o nameravanem obisku. Država mora Odboru zagotoviti dostop na svoje ozemlje in pravico do potovanja brez omejitev; popolne podatke o krajih, kjer so osebe, ki jim je odvzeta prostost; neomejen dostop na vsak kraj, kjer so osebe, ki jim je odvzeta prostost, vključno s pravico do neomejenega gibanja na takšnih krajih; druge podatke, ki jih ima na razpolago država in so Odboru potrebni za izpolnitev njegove naloge. Pri zbiranju takšnih podatkov mora Odbor upoštevati pravila notranjega prava in poklicne etike. Odbor se lahko brez navzočnosti prič pogovarja z osebami, ki jim je vzeta prostost in ima stike z vsemi osebami, za katere meni, da bi lahko dale ustrezne podatke (8. člen). Odbor mora ob vsakem obisku sestaviti poročilo ter mora pogodbenici poslati svoje poročilo s priporočili, za katera meni, da so potrebna. Če država ne sodeluje ali odkloni izboljšanje položaja v skladu s priporočili Odbora, lahko Odbor z dvotretjinsko večino članov odloči, da bo dal javno izjavo o zadevi, potem ko je pogodbenica imela možnost, da pojasni svoje stališče (10. člen). To konvencijo lahko podpišejo države članice Sveta Evrope in jo morajo ratificirati, sprejeti ali odobriti. Vsaka država lahko kadar koli odpove to konvencijo z obvestilom generalnemu sekretarju Sveta Evrope (20. člen) (Varuh človekovih pravic, 2011).

4.4.4 EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je sprejel Svet Evrope 4. novembra 1950. Temelji na Splošni deklaraciji o človekovih pravicah iz leta 1948. Slovenija je konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ratificirala 28. junija 1994. S sprejetjem te konvencije so države hotele narediti prve korake k skupnemu uveljavljanju nekaterih pravic, ki so določene v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah. V konvenciji so opredeljene naslednje pravice in prepovedi: pravica do življenja, prepoved mučenja, prepoved suženjstva in prisilnega dela, pravica do svobode in varnosti, pravica do poštenega sojenja, pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, svoboda mišljenja, vesti in vere, svoboda govora, svoboda zbiranja in združevanja, pravica do poroke, pravica do učinkovitega pravnega sredstva in prepoved diskriminacije.

V okviru konvencije so ustanovili Evropsko sodišče za človekove pravice in Evropsko komisijo za človekove pravice. Evropsko sodišče za človekove pravice ima toliko sodnikov, kolikor je članic Sveta Evrope (20. člen). Člane Sodišča izvoli Posvetovalna skupščina z večino glasov z liste oseb, ki so jih imenovalе članice Sveta Evrope. Vsaka članica imenuje tri kandidate, od katerih sta vsaj dva njena državljana (22. člen). Člane Sodišča se voli za dobo šestih let (23. člen).

Visoka pogodbenica lahko odpove konvencijo, ko preteče pet let od takrat, ko je postala njena pogodbenica, in po šestmesečni odpovedi, ki jo z notifikacijo naslovi na generalnega sekretarja Sveta Evrope, ki o tem obvesti druge visoke pogodbene stranke (58. člen). Od začetka do zdaj je bilo h konvenciji sprejetih štirinajst protokolov, ki konvencijo popravljajo in dopolnjujejo. Protokol številka dva podeljuje Evropskemu

sodišču za človekove pravice pristojnost za dajanje svetovalnih mnenj. Protokol številka štiri zagotavlja določene pravice in svoboščine, ki še niso vključene v Konvencijo in v prvi Protokol h Konvenciji. Ena izmed teh pravic je pravica do svobode gibanja in do svobodne izbire prebivališča. Protokol številka šest se nanaša na odpravo smrtne kazni. Protokol številka sedem določa:

- da tujec, ki zakonito prebiva na ozemlju kake države ne sme biti izgnan iz te države, razen z odločbo, ki temelji na zakonu, pri tem pa mora imeti možnost predložiti utemeljen ugovor proti izgonu, zahtevati preskus svoje zadeve in doseči, da ga v zvezi s tem sprejme pristojni organ oblasti ali oseba oziroma osebe, ki jih pooblasti omenjeni pristojni organ oblasti;
- vsakdo, ki je bil obsojen zaradi kaznivega dejanja, ima pravico zahtevati preskus sodne odločbe o krivdi in o kazni pred višjim sodiščem. Uveljavljanje te pravice, vključno z razlogi, na podlagi katerih jo lahko prizadeti uveljavi, morajo biti določeni z zakonom
- pravosodni organi iste države ne smejo nikogar ne kazensko preganjati ne kaznovati za kaznivo dejanje, za katero je bil na podlagi zakona in v skladu s kazenskim postopkom te države s pravnomočno sodbo že oproščen ali obsojen
- zakoncema gredo iz zakonske zveze enake civilnopravne pravice in dolžnosti v medsebojnem razmerju in v razmerju do svojih otrok tako med trajanjem zakonske zveze kot tudi po njenem prenehanju.

Protokol številka enajst pa preoblikuje nadzorne mehanizme, vzpostavljene s Konvencijo (Varuh človekovih pravic, 2011).

4.4.5 OKVIRNA KONVENCIJA SVETA EVROPE ZA VARSTVO NARODNIH MANJŠIN

Okvirna konvencija je bila podpisana leta 1995 in začela veljati leta 1998. Slovenija jo je ratificirala 25. Februarja 1998. Pri sprejetju so države upoštevale Konvencijo o varstvu človekovih pravic in njene protokole; konvencije in deklaracije Združenih narodov in dokumente Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, še posebej Kopenhagenski dokument iz leta 1990. Namen te konvencije je opredeliti načela in obveznosti s katerimi bi v državah članicah in drugih državah učinkovito zagotovili varstvo narodnih manjšin ter pravic in svoboščin njihovih pripadnikov ob spoštovanju ozemeljske celovitosti in suverenosti držav. Okvirna konvencija v svojih določbah med drugim ureja:

- prepoved diskriminacije,
- uveljavitev dejanske enakosti,
- spodbujanje razmer, ki pripadnikom narodnih manjšin omogočajo lažje ohranjanje in razvoj njihove kulture, vere, jezika in običajev
- dostop do medijev in njihovo uporabo
- uporabo manjšinskega jezika v zasebnem in javnem življenju ter pred upravnimi organi; uporabo svojega imena in priimka v manjšinskem jeziku; objavljanje informacij zasebne narave v manjšinskem jeziku; krajevna imena in topografski znaki v manjšinskem jeziku

- učenje in poučevanje v manjšinskem jeziku in svobodno ustanavljanje izobraževalnih zavodov
- čezmejne stike
- mednarodno in čezmejno sodelovanje
- sodelovanje v kulturnem, gospodarskem in družbenem življenju
- sodelovanje v javnem življenju
- prepoved prisilne asimilacije (je proces prisilnega kulturnega prilagajanja (etnične) manjšine ali posameznika prevladujočemu delu prebivalstva ali poenostavljeno utapljanje enega naroda/etnične skupine v drugem).

Vsak pripadnik narodne manjšine pa mora spoštovati zakonodajo države ter pravice drugih, še zlasti pravice pripadnikov večinskega naroda in pripadnikov drugih narodnih manjšin (20. člen).

Uresničevanje okvirne konvencije v državah, ki so sprejele konvencijo spremlja Odbor ministrov Sveta Evrope(25. člen). Vsaka država pa lahko kadarkoli odpove konvencijo z notifikacijo, ki je naslovljena na generalnega sekretarja Sveta Evrope(31. člen) (MKUNM, Uradni list RS, št. 20/1998).

4.4.6 EVROPSKA LISTINA O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je bila sprejeta 22. Julija 1992, veljati pa je začela 1. marca 1998. Slovenija je listino ratificirala 4. oktobra 2000, veljati pa je začela 1. Januarja 2001.

Evropska listina opredeljuje možnosti za uveljavitev manjšinskih ali regionalnih jezikov v družbenem življenju in vsebinsko opredeljuje načine porabe regionalnih in manjšinskih jezikov v vzgoji in izobraževanju, pri delu pravosodnih organov in upravne oblasti ter javnih služb, medijev, kulturnih dejavnosti in olajšav, v gospodarskem in socialnem življenju ter pri izmenjavi s tujino. Listina je sestavljena iz treh delov. V splošnem delu poudarja kakšen je pomen območja na katerem se manjšinski ali regionalni jezik uporablja. Regionalni ali manjšinski jezik v tej listini pomeni jezik, ki ga tradicionalno uporabljajo na določenem ozemlju države državljani te države, ki sestavljajo skupino, številčno manjšo od preostalega prebivalstva in se razlikuje od uradnega jezika in uradnih jezikov te države(1. člen). Država v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi določi vsak regionalni ali manjšinski jezik ali uradni jezik, ki se manj uporablja na njenem ozemlju. Slovenija je ob ratifikaciji izjavila, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika madžarski in italijanski jezik in da se bodo določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljale tudi za romski jezik.

V drugem delu listina vsebuje načine in cilje v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika. Ti cilji in načela so:

- priznanje teh jezikov kot izraza kulturnega bogastva

- spoštovanje zemljepisnega območja vsakega jezika, da bi zagotovili, da upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;
- potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo
- boljše omogočanje, spodbujanje ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju
- vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike
- zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah
- zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo
- pospeševanje študija in raziskovanja regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah
- pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenjav na področjih, ki jih vključuje ta listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah (7. člen).

Države se obvezujejo, da bodo odpravile vsako neupravičeno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti glede uporabe kakega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvrniti od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogroziti in bodo s primernimi ukrepi pospeševale medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi. To bodo storile tako, da bodo cilji vzgoje in izobraževanja v državi vključevali spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujale javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev (7. člen).

V tretjem delu opredeljuje različne možnosti za uresničevanje varstva regionalnih in manjšinskih jezikov in države se ob ratifikaciji odločijo katera možnost jim ustreza glede na okoliščine. Država lahko izbere za vsako manjšino v državi drugo možnost.

Na področju izobraževanja se države obvezujejo, da bodo na ozemlju, kjer se ti jeziki uporabljajo zagotovile možnost za katerokoli stopnjo izobraževanja (npr. predšolsko, osnovnošolsko, srednješolsko ...) v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali zagotovile možnost, da velik del izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih. (8. člen)

Na področju sodne oblasti se države obvezujejo, da bodo: zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih; zajamčile obtožencu pravico do uporabe njegovega regionalnega ali manjšinskega jezika itd. Države

se tudi obvezujejo da ne bodo zanikale veljavnosti pravnih dokumentov ali pravnih dokumentov med strankami v sporu, sestavljenih v določeni državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku in da bodo v regionalnih ali manjšinskih jezikih dale na voljo najpomembnejše notranje pravne predpise in tiste, ki se posebej nanašajo na uporabnike teh jezikov, razen če niso drugače dosegljivi v teh jezikih (9. člen).

Na področju upravnih organov in javnih služb se države obvezujejo da: zagotovijo, da upravni organi uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike; zagotovijo, da vsi njihovi uradniki, ki imajo stike z javnostjo, uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike pri svojih odnosih z osebami, ki se nanjo obračajo v teh jezikih itd. (10. člen).

Na področju javnih glasil se države obvezujejo: da bodo zagotovile ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih; spodbujajo, omogočajo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali ukrepe vse potrebno, da radio in televizija uvrstita v program oddaje v regionalnih ali manjšinskih jezikih; spodbujajo, omogočajo ustanovitev, vzdrževanje vsaj enega časopisa v regionalnih ali manjšinskih jezikih; spodbujajo, omogočajo redno objavljanje časopisnih člankov v regionalnih ali manjšinskih jezikih; pokrivajo dodatne stroške tistih javnih glasil, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, vsakokrat, ko je z zakonom splošno predvidena finančna pomoč za javna glasila (11. člen).

Na področju kulturnih dejavnosti in ustanov se države obvezujejo da bodo : spodbujale tiste vrste izražanja in pobude, ki so značilne za regionalne ali manjšinske jezike in pospešujejo različne možnosti dostopa do del v teh jezikih; pospeševale različne možnosti dostopa v drugih jezikih do del v regionalnih ali manjšinskih jezikih, tako da pomagajo in razvijajo prevajanje, sinhroniziranje, naknadno sinhroniziranje in podnaslavljanje itd. (12. člen).

Na področju gospodarstva in družbenega življenja se države obvezujejo: da bodo izločile iz svoje zakonodaje vsako določbo, ki neupravičeno prepoveduje ali omejuje uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v dokumentih, ki se nanašajo na gospodarsko ali družbeno življenje, še posebej v pogodbah o delu ter v strokovni dokumentaciji, kot so navodila za uporabo izdelkov ali opreme; nasprotujejo praksi, katere namen je odvrčanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi; vključijo v svoje finančne in bančne predpise določbe, ki dovoljujejo na podlagi postopkov, ki so v skladu s poslovno prakso, uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov pri sestavljanju plačilnih nalogov (čeki, menice itd.) ali drugih finančnih dokumentov, ali da zagotovijo, kadar je to primerno, izvajanje takšnih določb; zagotovijo, da socialnovarstvene ustanove, kot npr. bolnišnice, domovi za ostarele in drugi domovi, omogočajo sprejem in oskrbo oseb, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in potrebujejo nego zaradi slabega zdravja, starosti ali iz drugih razlogov, v njihovem jeziku; s primernimi sredstvi zagotovijo, da so varnostna navodila sestavljena tudi v regionalnih

ali manjšinskih jezikih; poskrbijo, da so informacije pristojnih javnih organov, ki se nanašajo na pravice potrošnikov, na voljo v regionalnih ali manjšinskih jezikih (13. člen).

Na področju čezmejnih povezav se države obvezujejo: da uporabljajo že obstoječe obvezujoče dvostranske in mnogostranske sporazume, sklenjene z državami, v katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki, ali si po potrebi prizadevajo skleniti take sporazume, tako, da bodo pospeševale stike med uporabniki istega jezika v zadevnih državah v kulturi, izobraževanju, obveščanju, poklicnem usposabljanju in permanentnem izobraževanju; v dobro regionalnih ali manjšinskih jezikov olajšujejo, spodbujajo čezmejno sodelovanje, še posebej med tistimi regionalnimi in lokalnimi skupnostmi, na ozemlju katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki (14. člen).

V četrtem delu so vsebovane določbe o načinu nadzora nad uresničevanjem listine. Države morajo vsake toliko časa generalnemu sekretarju Sveta Evrope predložiti poročilo o ukrepih, ki so jih sprejele. Tisto čisto prvo poročilo pa morajo predložiti v enem letu po začetku veljavnosti listine (15. člen). Državna poročila obravnava poseben Odbor strokovnjakov, ki kasneje pripravi poročilo za Odbor ministrov (16. člen). Člani tega morajo imeti priznano strokovno znanje o zaščiti narodnih manjšin. Pogodbenica lahko kadar koli odpove listino z notifikacijo, naslovljeno na generalnega sekretarja Sveta Evrope (22. člen) (MELRJ, Uradni list RS, št. 69/2000).

5 ZAKONSKA UREDITEV AVTOHTONIH NARODNIH SKUPNOSTI

5.1 PRAVICA DO ZASTOPANOSTI V PREDSTAVNIŠKIH ORGANIH

Pravica do zastopanosti v predstavniških organih pomeni, da imata italijanska in madžarska narodna skupnost pravico do svojih zastopnikov v državnem zboru in lokalni samoupravi. Zastopnika obeh narodnih skupnosti predstavljata, sodelujeta in zastopata interese obeh skupnosti.

To pravica je urejena v naslednjih zakonih:

- Zakon o volitvah v državni zbor
- Zakon o določitvi volilni enot za volitve poslancev v državni zbor
- Zakon o evidenci volilne pravice
- Zakon o lokalni samoupravi
- Zakon o lokalnih volitvah

5.1.1 ZAKON O VOLITVAH V DRŽAVNI ZBOR

Državni zbor je zakonodajni organ, ki je sestavljen iz poslancev.

Poslanci se volijo po dveh načelih. Prvo načelo pravi, da se en poslanec voli na približno enako število prebivalcev. Drugo načelo pa pravi, da so v državnem zboru sorazmerno zastopani politični interesi. Poleg pravice, da volijo poslance v državni zbor kot ostali državljani Slovenije imata italijanska in madžarska narodna skupnost tudi pravico, da volita v državni zbor vsaka po enega poslanca. (2. člen)

Za poslanca je lahko voljen in lahko voli vsak državljan RS, ki je polnoleten. (7. člen). Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo pravico voliti in biti voljeni za poslanca italijanske ali madžarske narodne skupnosti, če imajo volilno pravico (8. člen).

Mandat poslancev traja štiri leta (12. člen) Če mandat preneha poslancu predčasno postane poslanec tisti kandidat z liste, ki bi bil izvoljen, če ne bi bil izvoljen kandidat, ki mu je prenehal mandat. Poslanec narodne skupnosti pa postane tisti kandidat z seznama kandidatov, ki bi bil izvoljen, če ne bi bil izvoljen poslanec, ki mu je predčasno prenehal mandat. V osmih dneh mora kandidat sporočiti ali sprejme mandat za poslanca. Če ne sprejme mandata se pravica prenese na naslednjega kandidata (17. člen).

Poslance se voli v osmih volilnih enotah, v katerih se voli enajst poslancev. Na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost se oblikujeta posebni volilni enoti (20. člen). Volitve poslancev vodijo in izvajajo volilne komisije in volilni odbori. (22. člen) Volilne komisije so državna volilna komisija, volilne komisije volilnih enot, okrajne volilne komisije. Za volitve poslancev italijanske in madžarske narodne skupnosti se imenujeta

volilni komisiji posebnih volilnih enot (23. člen). Za izvolitev poslanca narodne skupnosti mora biti v posebni volilni komisiji vsaj en član pripadnik narodne skupnosti(33. člen). Državna volilna komisija lahko posamična opravila iz svoje pristojnosti prenese na volilno komisijo posebne volilne enote za volitve poslancev narodnih skupnosti (37. člen). Volilna komisija posebne volilne enote pri volitvah poslancev italijanske in madžarske narodne skupnosti opravlja tudi naloge, ki jih opravlja okrajna volilna komisija. Te naloge so:

- določanje volišč in območja volišč,
- imenovanje volilnih odborov,
- ugotavljanje izida glasovanja v volilnem okraju,
- neposredno vodenje tehničnega dela v zvezi z volitvami,
- opravljanje drugih nalog, ki jih določa zakon (39. Člen)

Kandidate za v državni zbor lahko predlagajo politične stranke in volivci(42. člen). Kandidata za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti se mora določiti s podpisi najmanj trideset volivcev, ki so pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti (45. člen).

Glasovnica za glasovanje poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti vsebuje:

- oznako volilne enote,
- priimke in imena kandidatov po vrstnem redu iz seznama kandidatov,
- navodilo o načinu glasovanja (74. člen).

Volivec narodne skupnosti na glasovnici za glasovanje o kandidatih za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti pred priimki in imeni kandidatov označi prednostni vrstni red kandidatov s številkami od ena naprej(74. člen) Pri glasovanju za ostale poslance pa lahko glasujejo le za enega kandidata tako, da obkrožijo zaporedno številko pred priimkom in imenom kandidata (73. člen).

Ko je glasovanje končano volilni odbor začne ugotavljati izide glasovanja (84. člen). Volilna komisija posebne volilne enote za volitve poslancev italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti ugotovi koliko: volivcev je vpisano v volilni imenik, od njih je glasovalo, jih je glasovalo po pošti, glasovnic je bilo neveljavnih in prednostni vrstni red kandidatov. Prednostni vrstni red kandidatov se točkuje. Za vsako prvo mesto se dodeli kandidatu toliko točk, kolikor je kandidatov na glasovnici ter za vsako naslednje mesto se dodeli točka manj. Točke, ki jih dobi posamezni kandidat, se seštejejo (95. člen). Za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti je izvoljen tisti kandidat, ki je dobil največje število točk v volilni enoti. Če sta dva ali več kandidatov dobilo enako največje število točk odloči o tem kdo je izvoljen žreb, ki ga opravi volilna komisija posebne volilne enote, kjer so prisotni kandidati oziroma njihovi predstavniki. O svojem delu sestavi zapisnik, ki ga podpišejo predsednik in člani komisije ter ga pošlje državni volilni komisiji (96. člen) (ZVDZ-UPB1, Uradni list RS, št. 109/2006).

5.1.2 ZAKON O DOLOČITVI VOLILNIH ENOT ZA VOLITVE POSLANCEV V DRŽAVNI ZBOR

Slovenija se za izvedbo volitev razdeli na volilne enote. Za volitve poslancev v državni zbor je določeno 10 volilnih enot (1. člen). Za območje celotne države je določenih osem volilnih enot. Na območju, kjer pa živi italijanska in madžarska narodna skupnost se določi dve posebni volilni enoti, v katerih se voli po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti (2. člen). V vsaki volilni enoti določi 11 volilnih okrajev, ki obsegajo območje ene ali dveh občin oziroma dele območij občine (3. člen). Na območju italijanske in madžarske narodne skupnosti sta volilni enoti:

- volilna enota, ki obsega občine :Koper, Izola, Piran za volitve poslanca italijanske narodne skupnosti (sedež je v Kopru);
- volilna enota, ki obsega občine: Murska Sobota in Lendava za volitve poslanca madžarske narodne skupnosti (sedež je v Lendavi) (4. člen) (ZDVEDZ-UPB1, Uradni list RS, št. 24/2005).

5.1.3 ZAKON O EVIDENCI VOLILNE PRAVICE

Poznamo dve obliki evidenc volilne pravice. To sta stalna in občasna evidenca volilne pravice. V Sloveniji se uporablja stalna evidenca. Stalna evidenca je sestavljena iz:

- evidence volilne pravice državljanov RS s stalnim prebivališčem v RS
- evidence volilne pravice državljanov EU s stalnim prebivališčem v RS
- evidence volilne pravice državljanov RS, ki nimajo stalnega prebivališča v RS
- evidence volilne pravice za volitve v Evropski parlament (2. člen).

Volilna pravica se evidentira z volilnim imenikom. V RS se z volilnim imenikom evidentira volilna pravica državljanov RS, pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ter pripadnikov romske skupnosti (2. člen).

Zakon opredeljuje naslednje volilne imenike:

- splošni volilni imenik
- volilni imenik državljanov RS, ki nimajo stalnega prebivališča v RS
- volilni imenik za volitve v Evropski parlament
- volilni imenik državljanov RS, pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti
- volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti (15. člen).

Volilne imenike pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti sestavi komisija ustrezne samoupravne narodne skupnosti. Ali je oseba pripadnik italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti se ugotovi na podlagi izjave državljana RS oziroma na podlagi vpisa v volilni imenik pripadnikov italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti na preteklih volitvah. V primeru neizpolnjevanja pogojev za vpis komisija izda odločbo (35. člen).

Volilni imenik pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti potrdi predsednik komisije ter njeni člani za sestavo volilnega imenika z podpisom in pečatom ustrezne samoupravne narodne skupnosti. Komisija mora na to v petnajstih dneh po razpisu volitev pristojnemu organu poslati ta volilni imenik v potrditev. Pristojni organ preveri, če so pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti vpisani v evidenco volilne pravice državljanov RS stalnim prebivališčem v RS. Če so vpisani pristojni organ potrdi volilni imenik(37. člen) (ZEVP-1-UPB1, Uradni list RS, št. 1/2007).

5.1.4 ZAKON O LOKALNI SAMOUPRAVI

Lokalna samouprava pomeni, da prebivalci občin oziroma lokalnih skupnosti samostojno urejajo in opravljajo svoje zadeve na svojem območju ter izvršujejo naloge, ki so nanje prenesene z zakoni. Na območjih, kjer živijo italijanska in madžarska narodna skupnost se občine oblikujejo tako, da je v njih zagotovljeno uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti (5. člen).

Občina mora imeti najmanj 5000 prebivalcev, da se ustanovi, razen zaradi geografskih, obmejnih, narodnostnih, zgodovinskih ali gospodarskih razlogov se lahko občina ustanovi z manj kot 5000 prebivalcev(13a. člen).

Najvišji organ odločanja v občini je občinski svet, ki ima od 7 do 45 članov (38. člen). Koliko ima občinski svet članov je odvisno od števila prebivalcev. Na območju, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost imata narodni skupnosti pravico do vsaj enega predstavnika v občinskem svetu. Italijanska oziroma madžarska narodna skupnost ima lahko svoje predstavnike tudi v drugih organih občine, če se tako določi z statutom občine.(39. člen).

Vprašanja, ki se nanašajo na uresničevanje pravic narodnih skupnosti ter na financiranje narodnih skupnosti občine urejajo z posebnimi akti h katerim daje soglasje Svet narodne skupnosti preko predstavnikov narodnih skupnosti v občinskih svetih. Ko pa organi občine odločajo tudi o drugih vprašanjih, ki se nanašajo na uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti morajo pridobiti mnenje samoupravne narodne skupnosti (39. člen).

Na območju narodnostno mešanih občin se ustanovi komisija za narodnostna vprašanja. Kadar so v občini pripadniki slovenskega naroda v manjšini, se za njih smiselno uporabljajo določbe tega zakona o zastopanosti italijanske in madžarske narodne skupnosti v občinskih organih (40. člen) (ZLS-UPB2, Uradni list, št. 94/2007).

5.1.5 ZAKON O LOKALNIH VOLITVAH

Zakon o lokalnih volitvah ureja volitve v občinske svete, volitve županov in volitve v svete krajevnih, vaških in četrtnih skupnosti. Vsak državljan RS, ki je polnoleten ima pravico voliti in biti voljen (5.člen). Za predstavnika italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti v občinskem svetu ima pravico voliti in biti voljen vsak pripadnik narodne skupnosti, ki ima volilno pravico (6.člen). Volilna pravica se evidentira s splošnim občinskim volilnim imenikom. Z posebnim občinskim volilnim imenikom se pa evidentira volilna pravica državljanov za volitve predstavnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti (8.člen). Člani občinskih svetov se volijo po večinskem ali proporcionalnem načelu. Predstavnika italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti se voli po večinskem načelu (10.člen). Za volitve predstavnika italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti v občinski svet je volilna enota območje občine (23.člen).

Volitve v občinske svete vodijo in izvajajo občinske volilne komisije. Volitve za predstavnike italijanske in madžarske narodne skupnosti v občinski svet pa vodijo posebna občinska volilna komisija, v kateri morata biti vsaj en član in en namestnik člana pripadnika narodne skupnosti (33. in 36. člen).

Kandidate za volitve predstavnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v občinski svet določijo volivci, pripadniki narodne skupnosti v občini s podpisi najmanj 15 volivcev (49. člen).

V narodnostno mešanih občinah imata narodni skupnosti v občinskih svetih desetino članov občinskega sveta oziroma najmanj enega (116. člen) (ZLV-UPB2, Uradni list, št. 22/2006).

5.2 PRAVICA DO USTANAVLJANJA SAMOUPRAVNIH NARODNIH SKUPNOSTI

5.2.1 ZAKON O SAMOUPRAVNIH NARODNIH SKUPNOSTIH

Samoupravna narodna skupnost je organizacija, ki jo ustanovijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, kjer avtohtono živijo za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah.

Naloge samoupravnih narodnih skupnosti so:

- v skladu z ustavo in zakonom samostojno odločajo o vseh vprašanjih iz svoje pristojnosti,
- v skladu z zakonom dajejo soglasje k zadevam, ki se nanašajo na varstvo posebnih pravic narodnih skupnosti, o katerih odločajo skupaj z organi samoupravnih lokalnih skupnosti,
- obravnavajo in proučujejo vprašanja, ki zadevajo položaj narodnih skupnosti, sprejemajo stališča in dajejo predloge ter pobude pristojnim organom,

- spodbujajo in organizirajo dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju narodne identitete pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti (3. člen).

Te naloge uresničujejo tako, da :

- spodbujajo in organizirajo kulturne, raziskovalne, informativne, založniške in gospodarske dejavnosti za razvoj narodnih skupnosti,
- ustanavljajo organizacije in javne zavode,
- spremljajo in spodbujajo razvoj vzgoje in izobraževanja za pripadnike narodnih skupnosti in v skladu z zakonom sodelujejo pri načrtovanju in organiziranju vzgojno izobraževalnega dela in pri pripravi vzgojno-izobraževalnih programov,
- razvijajo stike z matičnim narodom, pripadniki narodnih skupnosti v drugih državah in z mednarodnimi organizacijami,
- v skladu z zakonom opravljajo naloge iz državne pristojnosti,
- opravljajo druge naloge v skladu s statutom (4. člen).

Samoupravne narodne skupnosti sodelujejo z naslednjimi predstavniki, organi in drugimi: predstavniki narodnih skupnosti v organih samoupravnih lokalnih skupnosti in državnem zboru; z organi samoupravnih lokalnih skupnosti in državnimi organi ter z matičnima narodom in njunima državama, s pripadniki narodnih skupnosti v drugih državah in z mednarodnimi organizacijami (5. člen).

Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki živijo na narodnostno mešanih območjih ustanovijo občinske samoupravne narodne skupnosti. Najvišji organ občinskih samoupravnih narodnih skupnosti je svet samoupravne narodne skupnosti, ki ga izvolijo pripadniki narodne skupnosti na neposrednih volitvah (od 5. do 7. člena). Za člane sveta občinske samoupravne narodne skupnosti lahko volijo in so izvoljeni pripadniki narodne skupnosti, ki ima volilno pravico in so evidentirani s posebnim občinskim volilnim imenikom občanov, pripadnikov narodne skupnosti. Volitve v svet občinske samoupravne narodne skupnosti se opravijo praviloma takrat, ko se voli v organe samoupravnih lokalnih skupnosti (8. člen).

Svet samoupravne narodne skupnosti ima naslednje naloge oziroma pristojnosti:

- sprejema statut in druge akte samoupravne narodne skupnosti,
- sprejema finančni načrt in zaključni račun,
- v skladu s statutom voli delovna telesa in imenuje funkcionarje samoupravne narodne skupnosti,
- opravlja druge naloge v skladu s statutom (9. in 10. člen).

S statutom samoupravne narodne skupnosti se podrobneje določijo:

- naloge in pristojnosti samoupravne narodne skupnosti,
- organiziranost,
- način odločanja,
- način in oblike predstavljanja samoupravne narodne skupnosti v Republiki Sloveniji
- način volitev v organe samoupravne narodne skupnosti.

- način in oblike sodelovanja samoupravne narodne skupnosti z organizacijami, društvi, združenji ali drugimi oblikami dela, ki jih ustanavljajo pripadniki narodne skupnosti za uresničevanje svojih posebnih pravic (11. člen).

Samoupravne narodne skupnosti dajejo:

- samoupravnim lokalnim skupnostim predloge, pobude in mnenja o zadevah, ki se nanašajo na položaj narodnih skupnosti in ohranjanje značilnosti narodnostno mešanih območij.
- državnemu zboru, vladi in drugim državnim organom predloge, pobude in mnenja o vseh zadevah iz svoje pristojnosti (12. člen).

Soglasje samoupravnih narodnih skupnosti morajo pridobiti predstavniki narodne skupnosti, izvoljeni v svete samoupravnih lokalnih skupnosti pred odločitvijo o soglasju k zadevam, ki se nanašajo na posebne pravice pripadnikov narodnih skupnosti (13. člen). Državni organi morajo pri odločanju o zadevah, ki se nanašajo na položaj narodnih skupnosti upoštevati mnenje samoupravnih narodnih skupnosti (14. člen). Pri pripravi meddržavnih sporazumov, ki se nanašajo na položaj narodnih skupnosti in varstvo njihovih pravic, sodelujejo tudi predstavniki samoupravnih narodnih skupnosti (17. člen). Za delovanje občinskih samoupravnih narodnih skupnosti se zagotavljajo sredstva iz proračuna občine. Za delovanje italijanske oziroma madžarske samoupravne narodne skupnosti v RS pa se zagotovijo iz proračuna RS (18. člen) (ZSNS, Uradni list RS, št. 65/1994).

5.3 PRAVICA DO VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

5.3.1 ZAKON O POSEBNIH PRAVICAH ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI NA PODROČJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja ureja uresničevanje pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti od predšolske vzgoje do srednješolskega izobraževanja. Zraven ciljev, določenih s predpisi na področju vzgoje in izobraževanja so cilji vzgoje in izobraževanja v vrtcih in šolah z italijanskim jezikom in v dvojezičnih šolah na narodnostno mešanih območjih naslednji:

- ohranjanje in razvijanje jezika in kulture italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti v slovenskem jeziku ter italijanskem oziroma madžarskem jeziku ter poznavanja zgodovinske, kulturne in naravne dediščine obeh narodnih skupnosti ter njunih matičnih narodov.
- razvijanje zavesti o pripadnosti obema narodnima skupnostma ter ohranjanje in razvijanje lastne kulturne dediščine
- vzgajanje za spoštovanje in razumevanje narodne in kulturne drugačnosti, za sodelovanje med pripadniki slovenskega naroda obeh narodnih skupnosti ter razvijanje sposobnosti za življenje in sobivanje na narodnostno in jezikovno

mešanem območju

- seznanjenje z položajem obeh narodnih skupnosti v sosednjih državah ter vzpostavljanje vezi in sodelovanja s pripadniki in ustanovami teh skupnosti(3. člen).

Na narodnostno mešanem območju(za madžarsko narodno skupnost in pripadnike slovenskega naroda) organizira vrtec eno leto pred vstopom v šolo brezplačen dvojezični program predšolske vzgoje, v katerega otroke starši vključijo prostovoljno. Izobraževalni programi za pripadnike narodnih skupnosti se prilagodijo tako, da se dopolnijo cilji vzgoje in izobraževanja,pogoji za vključitev,predmetnik, učni načrti, katalogi znanj in izpitni katalogi. Programe sprejme minister za šolstvo v sodelovanju s pristojnim strokovnim svetom. Vzgojno izobraževalni program pristojni strokovni svet lahko določi le, če ima soglasje članov sveta, ki so predstavniki narodne skupnosti (5. člen).

Pri izobraževanju v šolah z italijanskim jezikom se uporabljajo učbeniki in učila v italijanskem jeziku, v dvojezičnih šolah pa se uporabljajo učbeniki in učila v slovenskimi n madžarskem jeziku (6. člen).

Za dijake, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole ali gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodne skupnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodne skupnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj 5 dijakov oziroma vajencev, in je za dijake in vajence brezplačen(7. člen). Za potrebe italijanske in madžarske narodne skupnosti se lahko spreminja javna mreža vrtcev in šol z soglasjem vlade in samoupravno narodno skupnostjo italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti v RS (10. člen).Šolska okolica osnovne šole z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezične osnovne šole je območje, ki je v statutu lokalne skupnosti, na območju katere ima osnovna šola sedež, določeno kot narodnostno mešano območje. V primeru,da je na narodnostno mešanem območju za potrebe narodne skupnosti ustanovljenih več šol se za vsako šolo določi šolska okolica posebej in če ima šola podružnico se določi tudi šolska okolica za podružnico (11. člen). Javni vrtec ali šola z italijanskim jezikom ali dvojezična šola se lahko ustanovi kot:

- samostojen vzgojno-izobraževalni zavod,
- organizacijska enota vzgojno-izobraževalnega zavoda,
- enota oziroma podružnica osnovne šole z italijanskim učnim jezikom ali kot enota oziroma podružnica dvojezične osnovne šole (12. Člen).

V dvojezičnem vrtcu ali šoli morajo biti v svetu zastopani predstavniki slovenskega naroda in madžarske narodne skupnosti. Če pa sta vrtec ali šola organizirana kot organizacijski enoti zavoda, ki ni dvojezičen mora biti vsaj en član predstavnik narodne skupnosti (13. člen).

Strokovni delavci v vrtcih in šolah z italijanskim učnim jezikom morajo vedeti italijanski jezik kot učni jezik. Strokovni delavci v dvojezičnih šolah pa morajo vedeti tako slovenski

in madžarski jezik kot učni jezik. Strokovni delavec v vrtcu ali šoli z italijanskim jezikom mora znati slovenski jezik v skladu z katalogom znanj, ki ga določi minister za šolstvo za ustni del strokovnega izpita za te strokovne delavce. Če pa je končal osnovno in srednjo šolo v RS ali je pridobil predpisano izobrazbo v RS ne potrebuje izpita iz slovenskega jezika. Strokovni delavci v dvojezičnih šolah in vrtcih morajo opraviti strokovni izpit iz slovenskega in madžarskega jezika. V primeru, da vrtec ali šola ne najde ustreznega strokovnega delavca v RS lahko zaposli tujega strokovnega delavca za dve leti. Dvojezične šole izdajajo dvojezična spričevala in druge javne listine (od 14. do 18. člena). Šolska uprava Koper in Murska Sobota opravljata še tri naloge:

- ministru predlaga razlike, ki so potrebne pri financiranju vrtcev, v katerih se uporablja italijanski jezik oziroma v dvojezičnih vrtcih
- opravlja upravne naloge, ki so potrebne pri zagotavljanju učbenikov in učil v italijanskem oziroma madžarskem jeziku
- opravlja naloge pri financiranju stikov vrtcev z institucijami v matičnem narodu (22. člen).

Podlaga za financiranje javnih vrtcev in šol z italijanskim jezikom ter dvojezičnih javnih vrtcev in šol so normativi in standardi k katerim si mora minister za šolstvo pridobiti soglasje pristojnega organa italijanske oziroma madžarske samoupravne narodne skupnosti v RS (24. člen). Iz državnega proračuna se zagotovijo sredstva za:

- gradnjo in opremljanje vrtcev in šol za potrebe narodnih skupnosti
- pripravo in subvencioniranje cen učbenikov
- plačilo višjih stroškov za oddelke v vrtcih, kjer se pri delu uporablja italijanski jezik oziroma v dvojezičnih vrtcih
- sodelovanje vrtcev in šol z institucijami matičnega naroda

Za komunalno opremljeno zemljišče šole ali vrtca poskrbi lokalna skupnost (25. člen). (ZPIMVI, Uradni list RS, št. 35/2001).

5.3.2 ZAKON O ORGANIZACIJI IN FINANCIRANJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja vzgoje in izobraževanja na vseh področjih vzgoje in izobraževanja.

Med cilje vzgoje in izobraževanja v RS spada tudi cilj, ki je še posebej pomemben za italijansko in madžarsko narodno skupnost. Ta cilj je, da se na narodno mešanih območjih ob slovenskem jeziku ohranja in razvija tudi italijanski in madžarski jezik (2. člen).

Na območjih, kjer živijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti in so opredeljena kot mešana območja ustanavljajo tudi vrtci in šole, v katerih poteka vzgojno-izobraževalno delo v italijanskem jeziku oziroma v slovenskem in madžarskem jeziku (3. člen).

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje ima predsednika in šestindvajset članov, med katerimi mora biti vsaj en član predstavnik italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, ki ga predlagata narodni skupnosti(24. člen). Med naloge strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje spada tudi določanje vzgoje in izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti (25. člen).

Javne vrtce in šole ter domove ustanavlja lokalna skupnost. Pri ustanavljanju vrtcev in šol, ki se ustanovijo za vzgojo in izobraževanje v jeziku narodne skupnosti oziroma v slovenskem in jeziku narodne skupnosti je soustanoviteljica vrtcev in šol samoupravna narodna skupnost (41. člen).

Ravnatelj šole imenuje svet javnega vrtca oziroma šole. V šoli, kjer je ustanovitelj javne šole oziroma vrtca tudi samoupravna narodna skupnost mora svet vrtca oziroma šole pridobiti tudi mnenje narodne skupnosti (53a. člen).

Ime vrtca oziroma šole mora biti slovensko, razen, če je soustanoviteljica samoupravna narodna skupnost (69. člen).

Iz državnega proračuna se poleg sredstev za investicije v šole in vrtce zagotavljajo tudi za dejavnosti in naloge za opravljanje vzgoje in izobraževanje. Med te dejavnosti in naloge spadajo na primer:

- pripravo in subvencioniranje cene učbenikov in učil za osnovno šolo, šolstvo narodne skupnosti in izobraževanje pripadnikov slovenskega naroda v zamejstvu in zdomstvu ter Romov
- mednarodna dejavnost
- podporo izobraževalni dejavnosti v zamejstvu
- mednarodno sodelovanje (81. člen).

Med sredstva, ki jih zagotavljajo lokalne skupnosti za šole in vrtce spadajo tudi sredstva za investicije v šolstvo narodnih skupnosti. Za šole in vrtce na narodno mešanem območju se zagotavljajo sredstva v skladu z normativi in standardi, ki jih določi minister. Minister mora pred odločitvijo o sredstvih pridobiti mnenje pristojnega strokovnega sveta in reprezentativnih sindikatov na področju šolstva (84. člen).

Na narodno mešanih območjih morajo imeti strokovni delavci izobrazbo, ki je določena z tem zakonom in drugimi predpisi, opravljen strokovni izpit ter druge pogoje v skladu z drugimi predpisi (92. člen) (ZOFVI-UPB5, Uradni list RS, št. 16/2007).

5.3.3 ZAKON O VRTCIIH

Zakon o vrtcih ureja predšolsko vzgojo, ki jo izvajajo vrtci. Vrtci so lahko javni ali zasebni. Delo v vrtcih poteka v slovenskem jeziku. Na narodno mešanem območju, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in italijanske narodne skupnosti v vrtcih, kjer poteka

vzgojno delo v slovenskem jeziku se otroci seznanjajo z italijanskim jezikom; v vrtcih, v katerih poteka vzgojno delo v italijanskem jeziku, pa se otroci seznanjajo z slovenskim jezikom. Na narodno mešanem območju, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodne skupnosti poteka vzgojno delo v slovenskem in madžarskem jeziku (5. člen).

Na območjih z posebnimi razvojnimi problemi, narodno mešanih območjih ter za vzgojo Romov se sprejmejo za vzgojo posebni normativi in standardi (14. člen).

V skladu z normami in standardi se zagotavljajo sredstva iz državnega proračuna tudi za plačilo višjih stroškov za oddelke, kjer se pri vzgojnem delu uporablja italijanski jezik oziroma kjer vzgojno delo poteka v slovenskem in madžarskem jeziku ter za investicije v nepremičnine in opremo na narodno mešani območjih (29. člen) (ZVrt-UPB2, Uradni list RS, št. 100/2005).

5.3.4 ZAKON O OSNOVNI ŠOLI

Zakon o osnovni šoli ureja osnovnošolsko izobraževanje. Osnovnošolsko izobraževanje se lahko izvaja v javnih in zasebnih šolah ali pa se izvaja kot izobraževanje na domu.

Med cilje osnovnošolskega izobraževanja spadajo naslednji cilji:

- razvijanje pismenosti ter sposobnosti za razumevanje, sporočanje in izražanje v italijanskem ali madžarskem jeziku na narodnostno mešanem območju
- razvijanje in ohranjanje lastne kulturne tradicije
- seznanjanje z drugimi kulturami in učenje tujih jezikov (2. člen).

V osnovnih šolah je učni jezik slovenski. V osnovnih šolah narodne skupnosti je učni jezik italijanski, v dvojezičnih šolah pa madžarski in slovenski (6. člen).

Na narodno mešanem območju je obvezni predmet v osnovni šoli tudi italijanski ali madžarski jezik (16. člen). V 8. in 9. razredu se pri slovenskem ali madžarskem jeziku na narodno mešanih območjih lahko organizira :

- z razporeditvijo učencev v učne skupine
- s hkratnim poučevanjem dveh učiteljev
- kot nivojski pouk
- kot kombinacija učne skupine, poučevanja z dvema učiteljema in nivojskega pouka.

Odločitev o izvajanju oblik diferenciacije pri slovenskem jeziku in italijanskem ali madžarskem jeziku na narodno mešanih območjih sprejme svet šole na predlog ravnatelja za eno šolsko leto. Pred odločitvijo pa mora svet šole pridobiti mnenje učiteljskega zbora in sveta staršev (40. člen). Osnovna šola ob koncu drugega obdobja po predpisanem postopku izvede nacionalno preverjanje znanja iz slovenskega ali italijanskega oziroma madžarskega jezika na narodno mešanem območju ter matematike in tujega jezika. Ob

koncu tretjega obdobja pa osnovna pola izvede nacionalno preverjanje znanja v sodelovanju z zunanjimi ocenjevalci (64. člen) (ZOSn-UPB3, Uradni list RS, št. 81/2006).

5.3.5 ZAKON O POKLICNEM IN STROKOVNEM IZOBRAŽEVANJU

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju ureja nižje in srednjo poklicno ter srednjo strokovno izobraževanje. Ta zakon ureja tudi izpopolnjevanje po pridobljeni izobrazbi ter usposabljanje, ki ni urejeno s predpisi s področja nacionalnih poklicnih kvalifikacij.

V poklicnem in strokovnem izobraževanju je učni jezik slovenščina. V poklicnih in strokovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je učni jezik italijanski, v dvojezičnih poklicnih in strokovnih šolah pa slovenski in madžarski (6. člen) (ZPSI-1, Uradni list RS, št. 79/2006).

5.3.6 ZAKON O GIMNAZIJAH

Zakon o gimnazijah ureja izobraževanje v splošnih in strokovnih gimnazijah. Strokovna gimnazija izvaja poleg splošnih tudi strokovne izbirne predmete. Med naloge gimnazije, ki so pomembne za narodne skupnosti sta :

- na narodnostno mešanem območju posreduje znanje o italijanskem oziroma madžarskem jeziku in književnosti ter razvija sposobnost za razumevanje in sporočanje v knjižnem jeziku
- razvija in ohranja lastno kulturno tradicijo in se seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami (2. člen)

V gimnazijah v jeziku narodne skupnosti je učni jezik italijanski, v dvojezičnih gimnazija pa slovenski in madžarski (8. člen) (ZGim-UPB1, Uradni list RS, št. 1/2007).

5.3.7 ZAKON O KNJIŽNIČARSTVU

Zakon o knjižničarstvu ureja javne službe na področju knjižnične dejavnosti. Na narodnostno mešanem območju splošne knjižnice zagotavljajo tudi knjižnično dejavnost, ki je namenjena pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti in jim omogočajo komuniciranje v njihovem jeziku. Splošne knjižnice na narodno mešanem območju pripravijo program dejavnosti v soglasju s predstavniki narodnih skupnosti(25. člen). Med naloge, ki jih opravlja nacionalna knjižnica v okviru knjižnične javne službe sta za narodni skupnosti pomembni naslednji:

- temeljito zbiranje, obdelovanje, hranjenje in posredovanje nacionalnih zbirk vsega knjižničarskega gradiva pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti
- vodenje in izvajanje varovanja knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina (33. člen) (ZKnj-1, Uradni list RS, št. 87/2001).

5.4 URADNI JEZIK

5.4.1 ZAKON O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Uradni jezik RS je slovenski jezik. Poleg slovenskega jezika je v skladu z Ustavo RS uradni jezik v RS tudi italijanski in madžarski jezik. Govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v RS poteka v slovenskem jeziku. Na območju, kjer živi italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se javna raba italijanščine in madžarščine zagotavlja na enak način kot slovenščina in v skladu z določbami posameznih področnih zakonov (3. člen) (ZJRS, Uradni list RS, št. 86/2004).

5.5 PRAVICA DO OHRANJANJA NARODNE IDENTITETE

5.5.1 ZAKON O VARSTVU KULTURNE DEDIŠČINE

Zakon o varstvu kulturne dediščine določa načine varstva kulturne dediščine ter pristojnosti pri njenem varstvu z namenom, da se omogoči celostno ohranjanje dediščine.

Dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti in so odsev in izraz vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti ter drugih prebivalcev RS (1. člen) (ZVKD-1, Uradni list RS, št. 16/2008).

5.6 PRAVICA DO ORGANIZIRANJA DEJAVNOSTI JAVNEGA OBVEŠČANJA

5.6.1 ZAKON O MEDIJIH

Zakon o medijih določa pravice, obveznosti in odgovornosti pravnih in fizičnih oseb ter javni interes RS na področju medijev. RS podpira medije pri ustvarjanju in razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne za uresničevanje pravice javnega obveščanja in do obveščanja pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, pripadnikov narodnih manjšin v Avstriji, Italiji in Madžarski, pripadnikov romske skupnosti in državljanov RS ter drugih programskih vsebin (4. člen). V primeru, da so programske vsebine namenjene italijanski in madžarski narodni skupnosti, jih lahko izdajatelj razširja v jeziku narodne skupnosti (5. člen).

Če gre za medij italijanske ali madžarske narodne skupnosti je lahko odgovorni urednik oseba, ki ima izkaz o aktivnem znanju italijanskega oziroma madžarskega jezika (19. člen).

Mediji italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti lahko objavljajo oglase v jeziku narodne skupnosti (51. člen). Slovenska avdiovizualna dela so tudi tista dela, ki so namenjena madžarski in italijanski narodni skupnosti v italijanskem in madžarskem jeziku (68. člen).

Javno službo produkcije in razširjanje radijskih in televizijskih programov italijanske in madžarske narodne skupnosti izvaja RTV Slovenija (76. člen) (ZMed-UPB1, Uradni list RS, št. 110/2006).

5.6.2 ZAKON O RTV SLOVENIJA

RTV Slovenija je javni zavod posebnega kulturnega in nacionalnega pomena, ki opravlja javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti z namenom, da bi zagotovila demokratične, socialne in kulturne potrebe državljanov, slovenskih narodnih manjšin v Avstriji, Italiji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti (1. člen). Javna služba v okviru tega zakona obsega ustvarjanje, pripravljanje, arhiviranje in oddajanje po en radijski in televizijski program za avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost ter druge radijske in televizijske programe (3. člen). V radijskih in televizijskih programih med drugim zagotavlja:

- verodostojne in nepristranske informativne oddaje, s katerimi celovito obvešča o političnem dogajanju doma in v zamejstvu, o pomembnih dogodkih v preostalih evropskih državah, zlasti članicah Evropske unije, in o pomembnih svetovnih temah tako, da posredovane vsebine omogočajo objektivno javno obveščenost državljanov Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji;
- uresničevanje ustavnih pravic madžarske in italijanske narodne skupnosti na področju radijskega in televizijskega javnega obveščanja in spodbuja povezovanje narodnih skupnosti z matičnim narodom in vključevanje kulturnih ter drugih dosežkov italijanskega oziroma madžarskega naroda v narodnostne programe (4. člen).

Nacionalni program mora preko prizemeljskega omrežja pokrivati 90 odstotkov ozemlja, kjer živijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, kadar gre za narodnostni program (8. člen). Narodnostni program ali del narodnostnega programa se lahko odda drugi RTV organizaciji oziroma producentu v ustvarjanje le s soglasjem programskega odbora za narodnostni program (9. člen).

Programski svet RTV je sestavljen iz 29 članov, od tega imata italijanska in madžarska narodna skupnost vsaka po enega člana (17. člen). Strokovno programsko delo radia oziroma televizije, ki se nanaša na narodnostna vprašanja opravljata pomočnika generalnega direktorja, ki ju imenuje generalni direktor v soglasju z ustreznim Programskim odborom (21. člen). Programska odbora za italijanski in madžarski narodnostni program imenuje programski svet Programskega odbora za italijanski in madžarski program, ki imata po devet članov, razen tistih članov, ki jih samoupravni narodni skupnosti imenujeta sami oziroma jih izvolijo izmed sebe zaposleni v uredništvih narodnostnih programov. Programski odbor za narodnostni program daje soglasje k imenovanju odgovornega urednika narodnostnega programa in k obsegu ter programski

zasnovi, programskim standardom in programski shemi tega programa, ki morajo biti usklajeni z materialnimi zmožnostmi javnega zavoda RTV Slovenija ter s predpisi, ki urejajo njegovo delo. Programski odbor za narodnostni program ima naslednje naloge:

- obravnava uresničevanje programske zasnove ter programsko produkcijski načrt in letno poročilo javnega zavoda RTV Slovenija v delu, ki se nanaša na narodnostni program;
- obravnava pripombe in predloge gledalcev oziroma poslušalcev narodnostnega programa ter se do njih opredeli;
- daje pobude Programskemu svetu za obravnavanje vprašanj s področja narodnostnih programov;
- opravlja druge naloge s področja narodnostnih programov, kadar tako določa statut (23. člen).

Nadzorni svet pisno obvešča Programski svet in Programska odbora RTV-programov za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost, državni zbor in ministra, pristojnega za področje medijev, o svojih ugotovitvah (27. člen) (ZRTVS-1, Uradni list RS, št. 96/2005).

6 DEJANSKI POLOŽAJ MADŽARSKE AVTOHTONE NARODNE SKUPNOSTI

Dejanski položaj madžarske avtohtone narodne skupnosti sem skušala ugotoviti na podlagi odgovorov na vprašanja³, ki sem jih zastavila predstavniku madžarske narodne skupnosti gospodu Gönczu, podatkov Urada za narodnosti ter sej Komisije za narodni skupnosti v okviru Državnega zbora RS. Komisija za narodni skupnosti:

- obravnava predloge zakonov in drugih aktov, ki urejajo položaj ter pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti ter njunih pripadnikov
- obravnava vprašanja, ki se nanašajo na položaj in pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti
- obravnava vprašanja v zvezi z razvojem vzgoje in izobraževanja ter kulturno-prosvetne in gospodarske dejavnosti teh skupnosti
- obravnava vprašanja v zvezi z vprašanji javnega obveščanja in založništva teh skupnosti
- obravnava vprašanja razvoja stikov med italijansko in madžarsko narodno skupnostjo
- predlaga ukrepe za uresničevanje pravic obeh narodnih skupnosti

Komisija za narodni skupnosti je sestavljena iz sedmih članov in predsednika ter podpredsednika. Predsednik je Roberto Batelli, ki je hkrati tudi predstavnik italijanske narodne skupnosti. Podpredsednik pa je László Göncz, ki je hkrati tudi predstavnik madžarske narodne skupnosti (Državni zbor Republike Slovenije, 2011).

Najprej sem skušala ugotoviti ali se določbe iz Ustave RS in drugih predpisov, ki se nanašajo na avtohtono madžarsko narodno skupnost izvajajo v praksi.

Določbe se v praksi izvajajo, vendar pomanjkljivo, kar po mnenju predstavnika madžarske narodne skupnosti povzroča težave pri ohranjanju narodne identitete in madžarskega jezika kot maternega jezika. Izvajanje določb še je posebno slabo na področju jezika in izvajanja dvojezičnosti. Kot primere je predstavnik madžarske narodne skupnosti navedel nekaj primerov. To so:

- pri pomembnih funkcijah se pogosto zanemari jezik narodne skupnosti
- na področju gospodarsko-komercialne sfere ni moč govoriti o dosledni dvojezičnosti
- veliko je težav pri izvajanju modela dvojezičnega šolstva.

Z zakonom je urejeno, da se madžarski jezik tako kot slovenski jezik enako uporablja v javnem življenju na področju, kjer živi madžarska narodna skupnost⁴. Izvajalci javnih

³ Vprašalnik je v Prilogi 1.

⁴ ZJRS, 3. člen: Na območjih občin v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, se javna raba italijanščine ali madžarščine kot uradnih jezikov zagotavlja na način, kot ta zakon ureja javno rabo slovenščine in v skladu z določbami posameznih področnih zakonov.

služb v javnih zavodih in ustanovah morajo uporabljati pri svojem delu na področju, kjer živi madžarska skupnost tudi madžarski jezik, ki se določi tudi kot pogoj za zaposlitev na tem območju⁵. Žal pa se to v praksi večinoma še vedno ne izvaja. V javnih zavodih in ustanovah na narodno mešanem območju so še vedno zaposleni ljudje, ki aktivno ne znajo jezika narodnih skupnosti. Predstavniki madžarske skupnosti je navedel kot primer Dom starejših občanov v Lendavi, v katerem je večina prebivalstva pripadnikov madžarske narodne skupnosti – pogoj za direktorja doma pa znanje madžarskega jezika ni pogoj. Problem je tudi, da se teh ljudi ali ljudi, ki se bodo zaposlovali v javnih službah, na narodno mešanem območju ne izobražuje dvojezično (Komisija za narodni skupnosti, 15. seja, 27.10.2010).

Odbor ministrov Sveta Evrope glede rabe evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih priporoča, da sprejmejo proaktivne ukrepe za zmanjševanje razkoraka med zakonodajo in njenim uresničevanjem pri rabi italijanskega in madžarskega jezika v upravnih organih in javnih službah, na področju gospodarskih in družbenih dejavnosti, kot tudi v odnosu z lokalnimi izpostavami državne uprave ter okrepijo ukrepe za dvig ozavešanja javnosti o regionalnih in manjšinskih jezikih v rednem izobraževanju in množičnih medijih (Komisija za narodni skupnosti, 14. seja, 16.09.2010).

Na narodno mešanem območju so že pred petdesetimi leti uvedli model dvojezičnega izobraževanja z namenom, da se ohrani narodna identiteta in razvoj madžarskega jezika. Model je uspešen z vidika ustvarjanja vrednot sožitja in zagotavljanja splošnega znanja uspešen, vendar se pojavljajo tudi nedoslednosti modela zaradi pomanjkljive strokovne pripravljenosti in sistemskih nedoslednosti pri uvajanju dvojezičnega izobraževalnega modela. Prihaja tudi do tega, da se izgublja prestižnost madžarskega jezika v osnovnih in srednjih šolah. Pripravlja pa se nadgradnja tega modela. Po besedah predsednika Pomurske madžarske narodne skupnosti na nekaterih univerzah ni strokovnega predmeta, ki bi pripravil bodoče profesorje za poučevanje v dvojezičnih šolah. Poudarja tudi problem jezikovne skupine, madžarščine ena in dva v osnovni šoli, kjer se starši odločijo o tem v katero skupino bo šel in ne strokovni delavci. Ker je z zakonom določeno, da vrtec ni obvezen nekateri otroci pridejo v prvi razred, ki znajo samo en jezik Dvojezične šole se srečujejo tudi z problemom, da učitelj ne zna obeh jezikov, zato morajo temu učitelju omogočiti, da se nauči tudi drugega jezika. V zakonih na področju šolstva je zagotovljeno izobraževanje v jeziku narodne skupnosti. Na območju, kjer živi madžarska narodna skupnost pa je zakonsko tudi določeno, da je zagotovljeno izobraževanje tako v madžarskem in slovenskem jeziku, torej dvojezično⁶. Pri izvajanju te določbe prihaja predvsem pri strokovnih predmetih. Pri teh predmetih ni dovolj ali zadovoljivega kadra, ki bi znal oz. obvladal tako madžarski jezik kot slovenski jezik. V šolah in drugih javnih zavodih in ustanovah dobijo zaposleni, ki obvladajo tako slovenski kot madžarski jezik

⁵ ZJU-UPB2, 79. člen: Za uradniška delovna mesta v organih, ki morajo po zakonu uporabljati kot uradni jezik tudi jezik narodne skupnosti, se kot pogoj določi tudi znanje tega jezika.

⁶ ZOsn-UPB3, 6. člen: Učni jezik v osnovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih osnovnih šolah pa slovenski in madžarski.

dodatek za dvojezičnost⁷. Zelo veliko je tistih, ki dobijo neopravičeno dodatek za dvojezičnost. Nihče pa ne preverja ali zaposleni, ki dobijo dodatek za dvojezičnost res obvladajo jezik in uporabljajo madžarski jezik pri svojem delu. (Komisija za narodni skupnosti, 12. seja, 14.04.2010).

Na vprašanje ali predstavniki oz. organizacije narodnih skupnosti res sodelujejo pri pripravi predpisov, ki se nanašajo na narodne skupnosti je predstavnik madžarske narodne skupnosti odgovoril, da precej manj kot bi si želeli in da je takrat ko je predlog vložen v parlamentarno proceduro že skoraj prepozno in se ne da več veliko storiti. Na ta problem opozarjajo že vsaj poldrugo desetletje.

Na vprašanje ali obstajajo kakšna odprta vprašanja glede pravnega položaja madžarske narodne skupnosti je predstavnik odgovoril, da je formalno- pravno narodnostna politika v Sloveniji na zavidljivi ravni in to velja tudi v evropskem kontekstu. Problem pa je, da je velik razkorak med de juro⁸ in de facto⁹. Slovenija pa nima mehanizmov, ki bi urejali nedoslednosti in to povzroča veliko vrzel v celovitosti sistema. Ureditev teh težav je resno in odprto vprašanje, ki bi ga bilo treba popraviti kar se da hitro.

Na vprašanje ali predstavnik madžarske skupnosti pozna kakšen postopek pred sodiščem zaradi kršenja pravic madžarske narodne skupnosti iz Ustave ali drugih predpisov je odgovoril so bili v preteklosti, vendar pa se pripadniki narodnih skupnosti individualno težko odločijo za obisk sodišč v primeru kršenja skupnih ali individualnih manjšinskih pravic. Po mnenju narodnih skupnosti je Zakon o osebnih izkaznicah, ki je bil sprejet pred nekaj meseci v nasprotju z 14. členom Ustave¹⁰ in sta se predstavnik madžarske in italijanske narodne skupnosti odločila ter še z enim gospodom vložiti ustavno presojo.

Na vprašanje ali se pripadniki madžarske narodne skupnosti zavedajo oz. poznajo svoje pravice iz Ustave in drugih predpisov je predstavnik madžarske skupnosti odgovoril, da pomanjkljivo, kljub temu, da so organizacije narodnih skupnosti v zadnjem času naredile veliko v tej smeri. Morda je krivo tudi pomanjkljivo osveščanje v procesu izobraževanja in informiranja, vendar je to osebni dvom predstavnika madžarske narodne skupnosti.

Na vprašanje ali pozna kakšne predloge, ki bi izboljšali pravni položaj narodnih skupnosti ter če je v pripravi kakšen nov zakon, ki bi izboljšal položaj narodnih skupnosti je

⁷ ZSPJS-UPB7, 23. člen: Javnim uslužbencem pripadajo: položajni dodatek, dodatek za delovno dobo, dodatek za mentorstvo, dodatek za specializacijo, magisterij ali doktorat, če to ni pogoj za zasedbo delovnega mesta, dodatek za dvojezičnost, dodatki za manj ugodne delovne pogoje, ki niso upoštevani v vrednotenju delovnega mesta, naziva oziroma funkcije, dodatki za nevarnost in posebne obremenitve, ki niso upoštevane v vrednotenju delovnega mesta, naziva oziroma funkcije in dodatki za delo v manj ugodnem delovnem času.

⁸ De juro je izraz, ki se uporablja za pojasnitev pravnega stanja neke osebe ali stvari in izhaja iz besede ius, ki pomeni pravica, pravo.

⁹ De facto je izraz, ki se uporablja za pojasnitev dejanskega stanja neke osebe ali stvari in izhaja iz besede factum, ki pomeni dejstvo, dejanje, resnica.

¹⁰ Ustava RS, 14. Člen: V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.

Vsi so pred zakonom enaki.

odgovoril predstavnik madžarske skupnosti, da je v tem mandatu predlagal sprejetje splošnega zakona o avtohtonih narodnih skupnostih, kar je sedanja koalicija uvrstila tudi v koalicijsko pogodbo. V novem zakonu so predvideli tri pomembne funkcije:

1. da povzame najvažnejše določbe področne zakonodaje, ki jih danes najdemo v skoraj sto zakonih in še več podzakonskih aktih
2. nadgradnja dosedanjih zakonskih določb na področjih, kjer so vrzeli v sedanji zakonodaji
3. da uvaja bolj konkretne nadzorne mehanizme(npr. letno poročilo, ki bi ga obravnaval Državni zbor, krepitev funkcije inšpekcijskih služb na področju uresničevanja manjšinskih pravic ter v okviru pristojnosti varuha človekovih pravic...).

Vlada je sprejetje tega zakona uvrstila v operativni program, vendar iz tega ne bo nič, zaradi situacije, ki se dogaja zdaj(izrečena nezaupnica vladi). Predstavnik madžarske narodne skupnosti pravi, da je veliko vsebinskega in usklajevalnega dela že bilo narejeno. Meni, da je 80 % osnutka besedila zakona že pripravljeno in bo pomembna materija v naslednjem sklicu, kdorkoli bo na oblasti in bo narodnostni poslanec.

7 ZAKLJUČEK

Leta 1991 je Slovenija priznala dve avtohtoni narodni skupnosti. Na območju Prekmurja je to Avtohtona madžarska narodna skupnost, ob italijanski meji pa je to Avtohtona italijanska narodna skupnost. Slovenija pa zraven teh narodnih skupnosti priznava tudi Romsko skupnost. Položaj oz. pravno varstvo obeh avtohtonih narodnih skupnosti Slovenija ureja z Ustavo Republike Slovenije in področnimi predpisi. V Ustavi Republike Slovenije so posebne določbe, ki posebej poudarjajo pravice avtohtonih narodnih skupnosti. Te določbe se nanašajo na uradni jezik, narodno identiteto, narodne simbole, izobraževanje, narodno pripadnost itd. Z področnimi predpisi pa se pravice iz ustave urejajo podrobneje. Področnih zakonov, ki urejajo položaj italijanske in madžarske narodne skupnosti je zelo veliko. Komisija za narodni skupnosti, ki deluje v okviru Državnega zbora je predlagala, da se sprejme nek splošen zakon, v katerem bi bile zajete vse pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki pa so zdaj urejene v področnih zakonih. Po eni strani bi bilo sprejetje takšnega zakona dobro, saj bi bile vse pravice obeh avtohtonih narodnih skupnosti opredeljene na enem mestu in bi se naj bolj upoštevale pravice narodnih skupnosti. Po drugi strani pa bi se ta zakon preprosto spregledal ali se spet ne bi izvajal, tako kot se zdaj nekateri področni zakoni in spet bi bili prikrajšani pripadniki narodnih skupnosti.

Slovenija ima v primerjavi z ostalimi državami položaj narodnih skupnosti urejen zelo dobro. Če bi kakšna država pogledala kako je pravni položaj narodnih skupnosti urejen normativno v Sloveniji, bi nam čestitala. Ko pa bi ugotovila kako se ti predpisi izvajajo v praksi ne bi več mislila tako. Predpisi, ki se nanašajo na narodne skupnosti se predvsem ne izvajajo, kot bi se morali na področju šolstva, javne in uradne rabe jezika narodnih skupnosti, gospodarstva, samoupravnih narodnih skupnosti. Na področju izobraževanja je predvsem kritično dvojezično šolstvo. V dvojezičnih šolah, predvsem pri strokovnih predmetih nastane velik problem. Te šole se soočajo z problemom pomanjkanja kadra, ki bi obvladal oba jezika. Predvsem je to v škodo narodnim skupnostim, saj ti učitelji večinoma obvladajo samo slovenski jezik. Tako so dvojezične šole prisiljene dati učiteljem možnost, da se v kratkem času naučijo jezika narodne skupnosti. Na področju uradne rabe jezika se pojavljajo problemi pri komuniciranju, sestavi in izdajanju dokumentov, vodenju postopkov. Ti problemi nastanejo predvsem zaradi tega, ker so v ustanovah in zavodih na narodnostno mešanem območju zaposleni ljudje, ki ne obvladajo jezika narodne skupnosti. Pri zaposlovanju zaposlenih v javnih ustanovah in zavodih še vedno večina kot pogoj za zaposlitev na narodnostno mešanem območju ne postavi aktivno znanje jezika narodnih skupnosti. Tako pripadnik, ki si ureja kakšno zadevo v javnih ustanovah in zavodih, ob prihodu ne more v svojem jeziku razložiti, kaj potrebuje. Potem se sooči z problemom, da je večina vlog in dokumentov samo v slovenskem jeziku. V javnih ustanovah in zavodih dobijo zaposleni, ki obvladajo jezik narodne skupnosti dodatek za dvojezičnost. Nihče pa ne preverja, ali uslužbenec resnično obvladajo jezik narodne skupnosti. To pomeni, da se ne preveri, ali uslužbenec zna na primer sestaviti

odločbo v jeziku narodne skupnosti. Nekateri dobijo dodatek za dvojezičnost neupravičeno. Je pa res, da na univerzah v Sloveniji ni programa, ki bi vključeval poučevanje jezika narodnih skupnosti in bi tako bodoče zaposlene v javnih zavodih in ustanovah na narodnostno mešanem področju izobrazil ter pripravil za kakovostno opravljanje dela na tem območju. V prihodnosti bi se naj pripravil in sprejel zakon o javni in uradni rabi ter o položaju jezika avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Na področju gospodarstva je predvsem problem zagotavljanje gospodarske osnove narodnih skupnosti. Sredstva, ki so namenjena narodnim skupnostim, se v praksi v celoti ne izkoristijo, predvsem zaradi naše zakonodaje in prezapletenih postopkov.

Predstavniki obeh avtohtonih narodnih skupnosti pa bi naj sodelovali tudi pripravi predpisov, ki se nanašajo na narodne skupnosti in prispevajo k razvoju narodnih skupnosti, vendar največkrat ni tako. Pogosto se zgodi, da se predstavnikov narodnih skupnosti ne povabi k sodelovanju pri pripravi predpisov ali pa se jih k sodelovanju povabi prepozno, nepravočasno.

Kot sem že opredelila, so mednarodni predpisi, ki se tičejo tudi italijanske in madžarske avtohtone narodne skupnosti: Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja, Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Osimski sporazumi, Londonski memorandum, Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje SFR Jugoslavije z R Italijo, Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. Slovenija mora te predpise upoštevati tudi pri pripravi in sprejetju lastnih predpisov. Kako pa Slovenija res upošteva te predpise pa nisem uspela ugotoviti.

Skozi pisanje te diplomske naloge sem ugotovila, da prej nisem vedela o italijanski in madžarski avtohtoni narodni skupnosti skoraj nič. Vedela sem samo, da imajo v Prekmurju dvojezično šolo in da na tem območju, predvsem v Lendavi, veliko ljudi govori madžarsko. Sliši se nenavadno, vendar precej Slovencev ne ve skoraj nič o italijanski in madžarski narodni skupnosti. Predvsem za ljudi v Prekmurju so ljudje, ki živijo ob meji z Madžarsko Madžari in ne Slovenci, kar pa ni prav. Zaradi slabega odnosa do pripadnikov narodnih skupnosti in neizvajanja nekaterih predpisov je vse manj ljudi, ki bi se opredelili kot pripadniki madžarske narodne skupnosti. To velja tudi za pripadnike italijanske narodne skupnosti, vendar ne v tolikšni meri. Med pisanjem diplomske naloge sem tako izvedela veliko novega.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

1. BUNC, Stanko (1987). *Slovar tujk*. Maribor: Založba Obzorja.
2. JESIH, Boris (1996). *Medetnični odnosi in politika*. Razprave in gradivo, Ljubljana.
3. KLOPČIČ, Vera (1993). *Pravno varstvo manjšin*. Razprave in gradivo, Ljubljana.
4. KLOPČIČ, Vera (1999). *Novejši dokumenti o varstvu narodnih manjšin*. Zbornik pravno varstvo manjšin. Ljubljana: ELSA.
5. KOCJANČIČ, Rudi, Ciril RIBIČIČ, Franc GRAD, Igor KAUČIČ (2006). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
6. KOMAC, Miran, Dean ZAGORAC (2002). *Varstvo manjšin: Uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije: Inštitut za narodnostna vprašanja.
7. NEČAK LUK, Albina (1981). Oris položaja madžarske narodne manjšine v Prekmurju v obdobju od 1918 do 1945. *Zgodovinski časopis* št. 35, str. 279-286.
8. OBLAK FLANDER, Apolonija (2008). Demogeografsko proučevanje narodnih in etničnih manjšin - primer italijanske narodne manjšine v Sloveniji. *Razprave in gradivo. Revija za narodnostna vprašanja* št. 55, str. 50-76.
9. PETRIČ, Ernest (1977). *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*. Maribor: Založba Obzorja.
10. POLJŠAK, Tone (1999). *Osimski sporazumi in položaj narodnih manjšin*. Zbornik pravno varstvo manjšin. Ljubljana: ELSA.
11. POZSONEC, Marija. (1999). *Madžarska narodna manjšina*. Zbornik pravno varstvo manjšin. Ljubljana: ELSA.
12. REITERER, Albert F. (1996). *Kartner Slowenien: Minderheit oder Elite?: Neure Tendenzen der ethnischen Arbeitsteilung*. Klagenfurt: Drava.
13. ROTER, Petra (1996). *Razvoj mednarodnopravnega varstva manjšin od 17. stoletja do obdobja Društva narodov*. Razprave in gradivo 31, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
14. RUPNIK, Janko, Božo GRAFENAUER, Rafael CIJAN (1996). *Ustavno pravo Republike Slovenije, posebni del*. Maribor: Pravna fakulteta.

VIRI

1. (1991). Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št.33/1991.
2. (1991). Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 1/1991.
3. (1994). Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Uradni list RS(14. 1. 1994)-MP, št. 1-1/1994 (RS 2/1994).

4. (1967). Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Uradni list SFRJ-MP, št. 6/67 .
5. (1994). Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3,5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1,4,6,7,9,10 in 11(MKVCP). Uradni list RS, št. 33/1994.
6. (1998). Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin(MKUNM). Uradni list RS, št. 20/1998
7. (2000). Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih(MELRJ). Uradni list RS, št. 69/2000.
8. (1993). Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji(BHUNS). Uradni list RS-MP, št. 6/93 (RS, št. 23/93).
9. (1994). Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih(ZSNS). Uradni list RS, št. 65/1994.
10. (1992). Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor(ZDVEDZ). Uradni list RS, št. 46/1992, 24/2005-UPB1.
11. (2007). Zakon o evidenci volilne pravice(ZEVP-1). Uradni list RS, št. 1/2007.
12. (2007). Zakon o lokalni samoupravi(ZLS). Uradni list RS, št. 94/2007.
13. (2006). Zakon o lokalnih volitvah(ZLV). Uradni list RS, št. št. 22/2006.
14. (2006). Zakon o volitvah v državni zbor(ZVDZ-UPB1). Uradni list RS, št. 109/2006.
15. (2006). Zakon o medijih(ZMed-UPB1). Uradni list RS, št. 110/2006.
16. (2005). Zakon o Radioteleviziji Slovenija(ZRTVS-1). Uradni list RS, št. 96/2005.
17. (2007). Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja(ZOFVI-UPB5). Uradni list RS, št. 16/2007.
18. (2005). Zakon o vrtcih(ZVrt-UPB2). Uradni list RS, št. 100/2005.
19. (2006). Zakon o osnovni šoli(ZOsn-UPB3). Uradni list RS, št. 81/2006.
20. (2007). Zakon o gimnazijah(ZGim-UPB1). Uradni list RS, št. 1/2007.
21. (2006). Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju(ZPSI-1). Uradni list RS, št. 79/2006.
22. (2001). Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja(ZPIMVI). Uradni list RS, št. št. 35/2001.
23. (2010). Zakon o javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti(ZJSKD). Uradni list RS, št. 29/2010.
24. (2008). Zakon o varstvu kulturne dediščine(ZVKD-1). Uradni list RS, št. 16/2008.
25. (2001). Zakon o knjižničarstvu(ZKnj-1). Uradni list RS, št. 87/2001.
26. (2004). Zakon o javni rabi slovenščine(ZJRS). Uradni list RS, št. 86/2004.
27. (2007). Zakon o sistemu plač v javnem sektorju(ZSPJS-UPB7). Uradni list RS, št. 95/2007.
28. (1992). Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje SFR Jugoslavije z R Italijo. Uradni list RS-MP, št. 11/92 (RS 40/92).
29. (2006). Statut javnega zavoda RADIOTELEVIZIJA SLOVENIJA. Uradni list RS, št. 106/2006.

INTERNETNI VIRI

1. Council of Europe(2010). *Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih*. Dostopno 7.10.2011 na: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/EvaluationReports/SloveniaEC_RML3_sl.pdf
2. Svet Evrope(2002). *Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin*. Dostopno 7.10.2011 na: [www.svetevrope.si/res/dokument/download159c.pdf?id=/res/dokument/1356-1.pdf&url=/res/dokument/1356_1.pdf&title=slovenija in evropski standardi varstva .pdf](http://www.svetevrope.si/res/dokument/download159c.pdf?id=/res/dokument/1356-1.pdf&url=/res/dokument/1356_1.pdf&title=slovenija%20in%20evropski%20standardi%20varstva.pdf)
3. Smiljan Kuhar(2011). *V vrtcu Romano razbijajo stereotipe*. Dostopno 23.9.2011 na: <http://sobotainfo.com/novice/ogled/12526/?s=pf>
4. Park(2008). Dostopno 21.9.2011 na: <http://www.park.si/2008/11/avtohtonost/>
5. Urad za narodnosti. *Italijanska narodna skupnost*. Dostopno na 7.10. 2011 na: [http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/italijanska narodna skupnost/](http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/italijanska_narodna_skupnost/)
6. Urad za narodnosti. *Madžarska narodna skupnost*. Dostopno 7.10.2011 na: [http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/madzarska narodna skupnost/](http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/)
7. Urad za narodnosti. *Romska skupnost*. Dostopno 7.10.2011 na: [http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/romska skupnost/](http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/)
8. Urad za narodnosti. *Mednarodni in meddržavni pravni akti o manjšinskih vprašanjih*. Dostopno 7.10.2011 na: [http://www.uvn.gov.si/si/zakonodaja in dokumenti/mednarodni in meddržavni p ravni akti o manjsinskih vprasanjih/](http://www.uvn.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/mednarodni_in_meddržavni_p_ravni_akti_o_manjsinskih_vprasanjih/)
9. Urad za narodnosti. *Pravni predpisi- posebna zaščita za italijansko in madžarsko narodno skupnost*. Dostopno na 7.10.2011 na: [http://www.uvn.gov.si/si/zakonodaja in dokumenti/pravni predpisi posebna zasc ita za italijansko in madzarsko narodno skupnost/](http://www.uvn.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pravni_predpisi_posebna_zasc_ita_za_italijansko_in_madzarsko_narodno_skupnost/)
10. Slori- Slovenski raziskovalni inštitut. *Kaj so zgodovinske ali avtohtone manjšine v Evropi?*.dostopno 21.9.2011 na: <http://www.slori.org/mima/index.php?pag=7&lang=slo&PHPSESSID=nsmafbdvkz>
11. TV Idea. *Mozaik*. Dostopno 8.10.2011 na: <http://www.tvidea.si/oddaje/video/1461/>
12. Varuh človekovih pravic. *Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja*. Dostopno 8.10.2011 na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-preprecevanju-mucenja-in-necloveskega-ali-ponizujocega-ravnanja-ali-kaznovanja/>
13. Varuh za človekove pravice. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah*. Dostopno 8.10.2011 na:

www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/

14. Kozina. *Pravne osnove človekovih in manjšinskih pravic*. Dostopno 8.10.2011 na: <http://www.kozina.com/premik/I.htm>
15. Wikipedija. *De jure-de facto*. Dostopno 8.10.2011 na: http://sl.wikipedia.org/wiki/De_iure_-_de_facto
16. Komisija za narodni skupnosti(2010). *Dvanajsta seja, 14.04.2010*. Dostopno 5.12.2011 na: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/izbranaSejaDt?mandat=V&seja=05%20012.%20Redna&uid=0C19FF65D0581424C12576F10032FD19>
17. Komisija za narodni skupnosti(2010). *Štirinajsta seja, 16.09.2010*. Dostopno 5.12.2011 na: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/izbranaSejaDt?mandat=V&seja=05%20014.%20Redna&uid=8848B3E27510F53EC12577920029C9A8>
18. Komisija za narodni skupnosti(2010). *Petnajsta seja, 27.10.2010*. dostopno 5.11.2011 na: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/izbranaSejaDt?mandat=V&seja=05%20015.%20Redna&uid=721ED516971A6DF8C12577BA00357623>
19. Državni zbor Republike Slovenije(2011). *Komisija za narodni skupnosti*. Dostopno 5.12.2011 na: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/ODrzavnemZboru/KdoJeKdo/DelovnoTelo?idDT=DT005>

PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik

1. Ali se določbe iz Ustave, ki se nanašajo na narodni skupnosti ter drugi predpisi izvajajo tudi v praksi?
2. Poznate kakšen konkreten primer oziroma primere, kjer se predpisi ne izvajajo?
3. Ali predstavniki oziroma organizacije narodnih skupnosti res sodelujejo pri pripravi predpisov, ki se nanašajo tudi na narodne skupnosti?
4. Obstajajo kakšna odprta vprašanja glede pravnega položaja madžarske narodne skupnosti?
5. Mogoče veste za kakšen postopek pred sodiščem zaradi kršenja pravic madžarske narodne skupnosti iz Ustave ali drugih predpisov?
6. Ali se pripadniki madžarske narodne skupnosti zavedajo oziroma poznajo svoje pravice iz Ustave in drugih predpisov?
7. Poznate kakšne predloge za izboljšanje pravnega položaja narodnih skupnosti? Je v pripravi kakšen nov zakon, ki bi izboljšal položaj narodnih skupnosti?